

Kaasrahanud
Euroopa Liit

Eesti
tuleviku heaks

TOETAB

VALGA VALLA

KLIIMA- JA ENERGIAKAVA 2035

Valga – Tartu

2025

Sisukord

Lühikokkuvõte	4
Sissejuhatus	7
1 Visioon ja eesmärgid	9
Valga valla kliima- ja energiakava strateegilised eesmärgid	9
2 Valga valla kliima- ja energiakava tegevuskava aastani 2030	11
3 Valga valla energia- ja kliimakava seire. Seireindikaatorid	20
Lisad	22
Lisa 1. Kliima- ja energiakava metoodika. Kava koostamise protsess	23
Lisa 2. Valga valla üldiseloomustus. Valga maakonna ja valla kliimariskid	25
Valga valla üldiseloomustus	25
Nüüdiskliima ja tulevikukliima Valga maakonnas ja vallas	26
Kliimariskid Valga maakonnas ja vallas	30
Lisa 3. Valga valla heite- ja energiainventuuri kokkuvõte	33
Lisa 4. Valga valla heite- ja energiainventuur ning indikaatorite koondtabel	38
Valga valla heite- ja energiainventuuri ning indikaatorite koondtabeli andmeallikad ja kirjeldused	41
Lisa 5. Mõisted	44
Lisa 6. Lühendid	45
Kasutatud alusdokumendid, arengudokumendid, materjalid	46

Lühikokkuvõte

Valga valla kliima- ja energiakava 2035 peamine eesmärk on suurendada Valga valla valmisolekut ja võimet kliimamuutuste mõjudega kohanemiseks ning vähendada kasvuhoonegaaside heidet (kliimamuutuste leevendamine).

Valga valla ja maakonna suurimateks kliimariskideks tuleb pidada tormi-, lumesaju ja jäiteriski, mis võib põhjustada elektrikatkestusi. Samuti sagenevad suvised kuumalained koos kaasnevate põuaperioodidega, mis võib tekitada probleemi kroonilistele haigetele ning tekitada veepuudust.

„Valga valla kliima- ja energiakava 2035“ on valdkondade ülene arengudokument, mis täpsustab; Valga valla arengukava aastani 2035+ ja Valga maakonna arengustrateegia 2035+ strateegilisi eesmärke kliimamuutuste leevendamise ja nendega kohanemise kontekstis liikumaks üleriigilise strateegilise sihi suunas - saavutada aastaks 2050 kliimanetraalsus.

Valga valla kliima- ja energiakava 2035 aluseks on Valga valla arengukava aastani 2035+ sõnastatud visioon 2035+:

Valga vald on Eesti – Läti koostöökeskus ja parim paik elamiseks ning positiivseks eneseteostuseks elukaare igas punktis.

ja arengustrateegias sõnastatud strateegilised eesmärgid:

Atraktiivne ja hea elukeskkonnaga Valga vallaruum (Strateegiline eesmärk 1)

Valga valla elanikel on kõrge keskkonnateadlikkus ja vallas järgitakse säästva arengu põhimõtteid (Strateegiline eesmärk 2)

Valga vallas on tänapäevane ja hästi toimiv taristu (Strateegiline eesmärk 3)

Valga vallas on tagatud hea ligipääsetavus, elukeskkond on elukaare igas punktis olevale kodanikule kättesaadav, turvaline ja erivajadusega inimesi arvestav (Strateegiline eesmärk 7)

Valga valla kliima- ja energiakava seab järgnevad strateegilised eesmärgid aastaks 2030:

vähendada kliimamõju:

- Vähendada energeetika- ja transpordisektori lõpptarbimisest tulenevat süsihappegaasi heitkogust 2030. aastaks 12% ehk 6 tuhande tonni võrra, mis moodustab 4% kõigi sektorite koguheitest, võrreldes aastaga 2021.

laiendada taastuvenergia kasutust ja tõsta energiatõhusust:

- Tagada, et 35% munitsipaalomandis olevatest energiamärgisekohustusega hoonetest vastavad vähemalt C energiaklassile.
- Kasutada munitsipaalsektoris (omavalitsuste hallatavad hooned, tänavavalgustus, ühistransport, transpordivahendid) eelistatult kaugküttesoojust ja taastuvenergiat.
- Rakendada munitsipaalomandis olevatel objektidel päikeseelektrijaamasid koguvõimsusega vähemalt 150 kW.
- Aidata kaasa kodumajapidamiste, korteriühistute, kogukondade ja ettevõtete teadlikkuse suurendamisele energiatõhususe, taastuvenergiakasutuse ja ringmajanduse alal.

kohaneda kliimamuutustega:

- Tõsta omavalitsuste, elanikkonna ja ettevõtete valmisolekut kliimariskidega toimetulekuks.

Käesolevas kliima- ja energiakavas käsitletakse eelkõige kohaliku omavalitsuse ülesannete ja rolliga seonduvaid teemasid.

„Valga valla kliima- ja energiakava 2035“ lähtub Eesti pikaajalisest strateegiast „Eesti 2035“; Kliimamuutustega kohanemise arengukavast aastani 2030; Kliimapoliitika põhialustest aastani 2050; Riiklikust energia- ja kliimakavast aastani 2030; Energiamaajanduse arengukavast aastani 2030; Hoonete rekonstrueerimise pikaajalisest strateegiast ning Transpordi ja liikuvuse arengukavast 2021–2035.

Kasvuhoonegaaside heitkoguste lähteinventuuri baasaastana kasutatakse 2021. aastat. Valga valla territooriumi heitest suurima osakaalu moodustasid Eesti Keskkonnauuringute keskuse andmetel energeetika ja transpordi sektor koguheitega 49,8 kt CO₂e (30%), sh transport 12 kt CO₂e (7%) ja energeetika 37,8 kt CO₂e (23%). Valla koguheide 165,5 kt CO₂e, ilma valdkonnata muud sektorid ja hajusheide 67,2 kt CO₂e. Sealjuures tarbiti võrguelektrit 57 GWh, soojust keskkonnakaitselubade registri andmetel 77 GWh ja transpordikütuseid tanklates müüdud kütuste alusel 125 GWh.

Valga valla kliima- ja energiakava 2035 on koostatud lähtudes Keskkonnainvesteeringute Keskuse (KIK) Kohalike omavalitsuste kliima- ja energiakavade koostamise toetusvooru juhendmaterjalidest ja indikaatoritest. Sellest tulenevalt hõlmab kliima- ja energiakava kümmet prioriteetset valdkonda: maakasutus ja planeerimine; looduskeskkond; energeetika ja varustuskindlus; taristu ja ehitised; liikuvus; elanikkonna kaitse sh tervis, sotsiaalhoolekanne ja päästesuutlikkus; majandus; ringmajandus, jäätmed ja veemajandus; biomajandus; kogukond, teadlikkus ja koostöö. Need on valdkonnad, mis aitavad kõige enam suurendada regionaalse ja kohaliku tasandi valmidust ja võimet kliimamuutuste mõjuga kohanemiseks. Kõik nimetatud valdkonnad on käsitletud ja eesmärgistatud ka „Kliimamuutustega kohanemise arengukavas aastani 2030“.

Lähtudes Valgamaa suurimatest võimalikest kliimariskidest, milleks on tormi-, lumesaju ja jäiterisk, mis võib põhjustada elektrikatkestusi ning samuti sagenevad suvised kuumalained koos kaasnevate põuaperioodidega, keskendub Valga valla kliima- ja energiakava eelkõige viiele valdkonnale, milleks on:

- energeetika ja varustuskindlus;
- taristu ja ehitised;
- liikuvus;
- elanikkonna kaitse, sh tervis, sotsiaalhoolekanne ja päästevõimekus;
- kogukond, teadlikkus ja koostöö.

Kuna käesolev kliima- ja energiakava on Valga valla strateegiline arengudokument, mis käsitleb eelkõige omavalitsuse enda või Valga maakonna omavalitsuste koostöös tehtavaid ja arendatavaid tegevusi, siis ei käsitleta antud kavas üleriigilise taristu sh riigiteede, raudtee, elektrivõrkude jms arendamisega seonduvaid tegevusi toimepidevuse tagamiseks kliimariskide maandamisel.

„Valga valla kliima- ja energiakava 2035“ rakendamise olulisemad tulemused:

- Tõusnud on nii omavalitsuse kui elanikkonna valmisolek kliimamuutustega kaasnevate riskidega toimetulekuks.

- Vallavalitsus on taganud oma suutlikkuse ja valmisoleku asjakohaseks reageerimiseks ekstreemsetest ilmastiku nähtustest tingitud ebatavalistele olukordadele. Valga valla päästesuutlikkus (nt veevõtukohad, evakuaatsioonikohad) on heal tasemel.
- Valga valla ruumilises planeerimises võetakse arvesse kliimamuutustest tingitud riske ning võetakse kasutusele lahendusi, mis vähendavad riskide avaldumist.
- Taristu ja ehitiste rajamisel ning renoveerimisel arvestatakse äärmuslikest ilmastikutingimustest tulenevate riskidega ning rakendatakse lahendusi, mis aitavad vältida oluliste kahjustuste tekkimist taristule ja ehitistele.
- Valga valla ruumilise planeerimise kvaliteedi suurendamiseks on vallavalitsusel ülevaade kui palju on nende territooriumil erinevaid looduslikke elupaiku, sh millised neist on haruldased ja/või ohustatud ning kui palju on liike, kelle elupaiku tuleb elurikkuse säilitamiseks hoida ja kaitsta.
- Valga valla kompaktse asustusega alade rohealade elurikkus on tõusnud ja selle suurendamisse panustatakse jätkuvalt, et aidata kaasa kliimamuutustega kohanemisele tiheda asustusega aladel.
- Olemasolevate munitsipaalhoonete renoveerimisel ning uute hoonete, ligipääsuvõimaluste ja õuealade ning teede planeerimisel lähtutakse hoone ja liikuvuse kui terviku tõhususest.
- Valga Vallavalitsuse hallatavate hoonete elektri-, kütte- ja ventilatsioonisüsteemid (sh lokaalkütteseadmed) on kaasajastatud ja energiatõhusad ning vastavad tehnilistele nõuetele.
- Valga Vallavalitsus tegeleb süsteemselt ja konkreetse tegevuskava alusel ühistransporti ja kergliiklust kasutavate liiklejate osakaalu suurendamisega.
- Valga Vallavalitsuse ametnikud on teadlikud ringmajanduse põhimõtetest ja oskavad suunata oma kogukonda neid põhimõtteid rakendama.
- Valga Vallavalitsus koos teiste Valgamaa omavalitsustega ning koos jäätmevedajatega on taganud nii tihe- kui hajaasustusega piirkondades jäätmete liigiti kogumiseks optimaalse jäätmekogumis punktide arvu, asukoha ja tühjendamise sageduse tagamaks elanikkonnale mugava jäätmete sorteerimise
- Valga Vallavalitsusel on läbimõeldud tegevusplaan hajaasustuse kohtkäitlussüsteemide ehitamise ning käitlemise tagamise toetamiseks.

Kliimaneutraalsuse saavutamine on Valga valla energiatarbimist ja süsinikuheidet arvestades keerukas väljakutse ja eeldab kõigi osapoolte, sh elanike ja erasektori osapoolte sisulist panust ühiste eesmärkide saavutamiseks. Koos Tõrva valla ja Otepää vallaga panustades liigutakse kliimaneutraalsuse saavutamise suunas Valga maakonnas.

Sissejuhatus

Valitsustevahelise kliimamuutuste paneeli (IPCC – ingl Intergovernmental Panel on Climate Change) hinnangul on inimtegevus põhjustanud 1 °C suuruse kliima soojenemise võrreldes tööstusrevolutsioonieelse ajaga. Suure tõenäosusega soojeneb kliima inimtegevuse tulemusena aastaks 2050 kuni 1,5 °C. Kliima soojenemisel on negatiivne mõju inimeste tervisele ja toimetulekule, värske vee kättesaadavusele, toiduturvalisusele, majandusele ja bioloogilisele mitmekesisusele.

Euroopa mandriala temperatuur on viimase kümne aasta jooksul olnud keskmiselt 1,3 °C üle tööstuseelse taseme, mis tähendab, et soojenemine on Euroopas olnud kiirem kui maailmas keskmiselt. Selleks, et pidurdada kliima soojenemist ning seeläbi ka maandada selle tõttu avalduvaid riske, tuleb juba aastaks 2030 vähendada kasvuhoonegaaside koguseid 50%.

Euroopa roheline kokkuleppe raames on EL seadnud endale Euroopa kliimamääruses siduva eesmärgi, saavutada kliimanetraalsus 2050. aastaks. Selleks on vaja kasvuhoonegaaside heitkoguste praegust taset järgmistel kümnenditel olulisel määral vähendada. Vahesammuna kliimanetraalsuse suunas suurendas EL oma 2030. aasta kliimaeesmärgi, kohustudes vähendama heitkoguseid 2030. aastaks vähemalt 55%.

Lähtuvalt Euroopa tasemel sõlmitud lepetest on Eesti seadnud paika eesmärgid heitkoguste ja kliimamõjude vähendamiseks. 2017. aastal on Riigikogu otsustega vastu võetud Eesti Kliimapoliitika põhialused, mille täitmist sätestavad valdkondlikud tegevuskavad, sealhulgas energiamajanduse, transpordi, metsanduse, jäätme ja maaelu arengukavad. Peamised eesmärgid Eesti riiklikust energia- ja kliimakavast aastani 2030 (REKK 2030):

- Transpordi, väikeenergeetika, põllumajandus, jäätmemajandus, metsamajandus, tööstus sektorid - vähendada aastaks 2030 võrreldes 2005. aastaga kasvuhoonegaaside heidet 24%.
- Taastuvenergia osakaal energia summaarsest lõpptarbimisest peab aastal 2030 olema vähemalt 65%.
- Energiajulgeoleku tagamine hoides imporditud energiast sõltuvuse määra võimalikult madalal.
- Innovatsiooni kasutamine konkurentsivõime hoidmiseks.

Kohalike kliima- ja energiakavade eesmärgiks on tagada kohalikul tasandil (sh kohaliku omavalitsuse ja maakondlik tasand) riiklike kliimaeesmärkidega kooskõlas olev kasvuhoonegaaside heite vähendamine ja kliimamuutustest põhjustatud riskide maandamine, et suurendada nii ühiskonna kui ka ökosüsteemide valmisolekut ja vastupanuvõimet kliimamuutustele ning ennetada või vähendada äärmuslike ilmastikunähtuste tagajärjel tekkivat kahju, eelistades ökosüsteemipõhiseid lähenemisviise.

Kohalike omavalitsuste kliima- ja energiakavade koostamise eesmärgiks on aidata kaasa kohaliku tasandi kliima- ja energiaeesmärkide mõtestamisele, seadmisele ja nende saavutamisele. Kohalike kliima- ja energiakavade põhimõtted ning eesmärgid lähtuvad asjakohastest riiklikest arengukavadest:

- Eesti pikaajaline strateegia „Eesti 2035“;
- Kliimamuutustega kohanemise arengukava aastani 2030;
- Kliimapoliitika põhialused aastani 2050;
- Riikliku energia- ja kliimakava aastani 2030;
- Energiamajanduse arengukava aastani 2030;
- Hoonete rekonstrueerimise pikaajaline strateegia;

- Transpordi ja liikuvuse arengukava 2021–2035.

püstitatud eesmärkidest ja toodud suunistest. Samuti ka „ei kahjusta oluliselt“ ehk DNSH (inglise keeles *do no significant harm*) ja taristu kliimakindluse tagamise põhimõtetest.

Kliimamuutustega kaasnevatest riskidest mõjutavad Valga maakonda kõige enam tormi-, lumesaju ja jäiterisk, mis võib põhjustada elektrikatkestusi. Samuti üha pikemad kuumalained kaasnevate terviseriskidega ja põuaperioodid veenappusega, eeskätt maamajanduses.

Käesolev Valga valla kliima- ja energiakava on koostatud SA Valgamaa Arenguagentuur ja Tartu Regiooni Energiaagentuuri vahel sõlmitud töövõtulepingu alusel ja on üheks osaks Valga maakonna kohalike omavalitsuste kliima- ja energiakavast 2035. Kliima- ja energiakava koostati lähtudes Keskkonnainvesteeringute Keskuse (KIK) Kohalike omavalitsuste kliima- ja energiakavade koostamise toetusvooru juhendmaterjalidest ja indikaatoritest. Sellest tulenevalt hõlmab kliima- ja energiakava kümmet prioriteetset valdkonda, mille analüüsi tulemusena paraneb Valgamaa maakondliku ja kohaliku tasandi valmidus kohaneda ning leevendada kliimamuutuste mõjuga kaasnevaid riske.

Kuna Valga valla kliima- ja energiakava 2035 on üheks osaks Valga maakonna kohalike omavalitsuste kliima- ja energiakavast 2035, siis on põhjalikum ülevaade KIK-i metoodika alusel valminud Valga maakonna kliima- ja energiateemadest esitatud Valga maakonna kohalike omavalitsuste kliima- ja energiakavas 2035.

Valga valla kliima- ja energiakava 2035 on koostatud lähtuvalt kehtivatest Valga valla arengukavast aastani 2035+, Valga valla eelarvestrateegiast 2025-2030 ja teistest Valga valla kehtivatest arengudokumentidest ning Valga maakonna arengustrateegiast 2035+.

Valga valla kliima- ja energiakava koosneb kolmest peatükist ja kuuest lisast. Lisades on toodud detailsem ülevaade nii kliima- ja energiakava koostamise metoodikast ja protsessist, kava raames koostatud maakonna ning omavalitsuste heite- ning energia inventuurist. Samuti on antud põhjalikum ülevaade Valga maakonna kliima suundumustest ja võimalikest kliimariskidest.

Valga valla kliima- ja energiakava 2035 koostamist rahastatakse Keskkonnainvesteeringute Keskuse poolt meetme „Kohalike energia- ja kliimakavade koostamine ning linnade elurikkuse suurendamine“ vahenditest.

Valga valla kliima- ja energiakava 2035 koostas Tartu Regiooni Energiaagentuur heas koostöös Valga Vallavalitsuse ja Valgamaa Arenguagentuuri esindajatega.

Täname kõiki osapooli!

1 Visioon ja eesmärgid

Käesolev Valga valla kliima- ja energiakava 2035 lähtub 2023. aastal vastu võetud Valga valla arengukavas aastani 2035+ sõnastatud valla arenguvisionist:

Valga vald on Eesti – Läti koostöökeskus ja parim paik elamiseks ning positiivseks eneseteostuseks elukaare igas punktis.

ja arengustrateegias sõnastatud strateegilised eesmärgid:

Atraktiivne ja hea elukeskkonnaga Valga vallaruum (Strateegiline eesmärk 1)

Valga valla elanikel on kõrge keskkonnateadlikkus ja vallas järgitakse säästva arengu põhimõtteid (Strateegiline eesmärk 2)

Valga vallas on tänapäevane ja hästi toimiv taristu (Strateegiline eesmärk 3)

Valga vallas on tagatud hea ligipääsetavus, elukeskkond on elukaare igas punktis olevale kodanikule kättesaadav, turvaline ja erivajadusega inimesi arvestav (Strateegiline eesmärk 7)

Valga valla kliima- ja energiakava strateegilised eesmärgid

Tulenevalt Euroopa rohelisest kokkuleppest on Eesti riigi eesmärgiks saavutada kliimanetraalsus hiljemalt aastaks 2050. Sellest tulenevalt on ka Valga maakonna suundumus saavutada aastaks 2050 kliimanetraalsus.

Valga valla kliima- ja energiakava seab järgnevad strateegilised eesmärgid aastaks 2030:

vähendada kliimamõju:

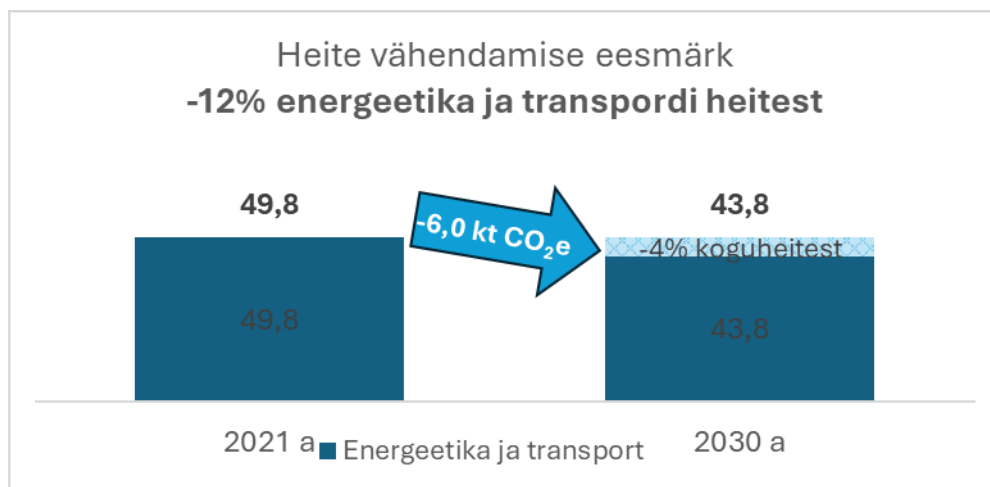
- Vähendada energeetika- ja transpordisektori lõpptarbimisest tulenevat süsihappegaasi heitkogust 2030. aastaks 12% ehk 6 tuhande tonni võrra, mis moodustab 4% kõigi sektorite koguheitest, võrreldes aastaga 2021.

laiendada munitsipaalsektoris taastuenergia kasutust ja tõsta energiatõhusust:

- Tagada, et 35% munitsipaalomandis olevatest energiamärgisekohustusega hoonetest vastavad vähemalt C energiaklassile.
- Kasutada munitsipaalsektoris (omavalitsuste hallatavad hooned, tänavavalgustus, ühistransport, transpordivahendid) eelistatult kaugküttesoojust ja taastuenergiat.
- Rakendada munitsipaalomandis olevatel objektidel päikeseelektrijaamasid koguvõimsusega vähemalt 150 kW.
- Aidata kaasa kodumajapidamiste, korteriühistute, kogukondade ja ettevõtete teadlikkuse suurendamisele energiatõhususe, taastuenergiakasutuse ja ringmajanduse alal.

kohaneda kliimamuutustega:

- Tõsta omavalitsuste, elanikkonna ja ettevõtete valmisolekut kliimariskidega toimetulekuks.

Joonis 1. Valga valla baasaasta heide ja eesmärk aastaks 2030

2 Valga valla kliima- ja energiakava tegevuskava aastani 2030

Teemavaldkonnad ja eesmärgid		AEG	VASTUTAJAD	TEGEVUSTESSE KAASATUD PARTNERID
Teemavaldkond: Maakasutus ja planeerimine				
Üleriigiline eesmärk: Läbi tõhusa maakasutuse ning jätkusuutliku ruumiplaneerimise on leevendatud kliimamuutuste võimalikku mõju elanikele ja looduskeskkonnale				
1.1	Rohevõrgustiku ja väärtuslike maastikega arvestamine planeeringutes. Hoolduskavade koostamine ja nende elluviimine koos kohalike kogukondadega	2025-2030	Valga Vallavalitsus	Kliimaministeerium, Maa- ja Ruumiamet
1.2	Olemasolevate munitsipaalhoonete renoveerimisel ning uute hoonete, ligipääsuvõimaluste ja teede planeerimisel lähtutakse hoone ja liikuvuse kui terviku tõhususest.	2025-2030	Valga Vallavalitsus	Eesti Puuetega Inimeste Koda, asjakohased valitsusasutused (nt Muinsuskaitseamet), rahastusüksus
1.3	Kliimamuutuste mõjuga arvestamine haljastute ja haljasalade sh puhke- ja rohealade kavandamisel, säilitamisel ja korrastamisel. Parkide, haljasalade ja puhkealade heakorrastamine ning neis rekreatiivse lisandväärtuse loomine. Rohealade elurikkuse parandamiseks rohestamiskava koostamine ja hoolduseks hoolduskavade koostamine.	2025-2030	Valga Vallavalitsus	Kliimaministeerium, rahastusüksus
1.4	Võimalike soojussaarte tekke riskide analüüsimine iga arendusprojekti raames. Vajadusel täiendavate analüüside ja lahenduste koostamine või tingimuste seadmine riskide maandamiseks üldplaneeringuga.	2028	Valga Vallavalitsus	Kinnisasja omanikud, arendajad
1.5	Maakasutuse planeerimisel ja kavandamisel on arvesse võetud tormi- ja üleujutuse riske ning riskid on maandatud.	2028	Valga Vallavalitsus	Kinnisasja omanikud, arendajad
1.6	Munitsipaalhoonete renoveerimisel ning uute munitsipaalhoonete ja neile ligipääsuvõimaluste kavandamisel lähtutakse hoone funktsioonist ja liikuvuse kui terviku tõhususest. Panustatakse avalike objektide ligipääsetavuse parandamisse.	2025-2030	Valga Vallavalitsus	Eesti Puuetega Inimeste Koda, asjakohased valitsusasutused (nt Muinsuskaitseamet), rahastusüksus

Teemavaldkonnad ja eesmärgid		AEG	VASTUTAJAD	TEGEVUSTESSE KAASATUD PARTNERID
1.7	Valga ajaloolise kesklinna kujundamine atraktiivseks, funktsionaalseks ja kvaliteetseks linnaruumiks, kus Valga-Valka ühine linnasüda on omavahel stiilselt tervikuks seotud.	2025-2035+	Valga Vallavalitsus	Valka omavalitsus, rahastusüksus
Teemavaldkond: Looduskeskkond ja elurikkuse säilitamine				
Üleriigiline eesmärk : Muutuvas kliimas on arvestatud liikide, elupaikade ja maastike mitmekesisuse ning maismaa- ja veeökosüsteemide soodsa seisundi ja terviklikkuse ning sotsiaalmajanduslikult oluliste ökosüsteemiteenuste pakkumisega piisavas mahus ja piisava kvaliteediga				
2.1	Loodusväärtuste kaitse, rohevõrgustiku ja selle osade säilitamine ja hooldamine koos maaomanikega. Heakorra tagamiseks koostöö arendamine elanike ja huvirühmadega.	2025-2030	Valga Vallavalitsus	Kohalikud kogukonnad
2.2	Valga vallal on olemas ülevaade, põhjavee ja pinnaveekogumite seisundist oma territooriumil ja nende heaolu mõjutavatest faktoritest ning veemajanduskavas planeeritud tegevustest veekogude seisundi parandamiseks. KOV on planeerinud tegevused veekogude parema seisundi saavutamiseks vastavalt oma kohustusele.	2025-2030	Valga Vallavalitsus	Keskkonnaamet
2.3	Valga linnas Eesti-Läti piiriala jõgede puhastamine ja nende ökoloogilise seisundi parandamine, sh Pedeli jõevee ja paisjärve ökosüsteemi parandamine	2025-2035	Valga Vallavalitsus	Valka omavalitsus, Keskkonnaamet, rahastusüksus
2.4	Valga linnale on koostatud elurikkuse kaitse sekkumiseks rohestamiskava ning selle järgimise tulemusena on suurenenud linna rohealade elurikkus, et aidata kaasa kliimamuutustega kohanemisele	2028	Valga Vallavalitsus	Kliimaministeerium, Keskkonnaamet, rahastusüksus
2.5	Valga linna ja teiste valla tiheasustusalade/kompaktsete aladel on elanikele kasutada kvaliteetse keskkonnaga mitmekesised rohe- ja puhkealad. Elurikkuse alade loomine rohe- ja puhkealadele.	2025-2035	Valga Vallavalitsus	Rahastusüksus
2.6	Koostöös Keskkonnaametiga rakendatakse meetmeid võõrliikide (nt karuputk) tõrjeks.	2025-2030	Valga Vallavalitsus	Keskkonnaamet
Teemavaldkond: Energeetika ja varustuskindlus				

Teemavaldkonnad ja eesmärgid		AEK	VASTUTAJAD	TEGEVUSTESSE KAASATUD PARTNERID
Üleriigiline eesmärk:				
3.1	Omavalitsusele kuuluvate ja omavalitsuse hallatavate hoonete tehnosüsteemid (lokaal- ja kaugküte, elektrisüsteem jms) on kaasajastatud, energiatõhusad ning on tehniliselt ajakohased- ja vastavad ohutusnõuetele. Otstarbekusest tulenevalt kasutatakse taastuenergialahendusi, mis on nii tehniliselt kui majanduslikult põhjendatud.	2025-2030	Valga Vallavalitsus	Rahastusüksus
3.2	Koostöös kaugküttevõrgu operaatoriga planeeritakse ja tagatakse soojussüsteemide töö- ja varustuskindlus, energiatõhusus ning vastavus tehnilistele nõuetele. Suurendatakse taastuenergia osakaalu kaugküttes.	2025-2030	Valga Vallavalitsus	Soojusettevõtte
3.3	Soojusmajanduse arengukava koostamine Valga linnale. Teiste Valga valla tiheasustusalade/kompaktsete alade elanike kaugküttesüsteemi kaudu varustamise vajaduse kaardistamine ja teekaardi koostamine arendustegevusteks.	2028	Valga Vallavalitsus	Soojusettevõtte, kohalikud kogukonnad
3.4	Koostöös võrguettevõtetega vähendatakse elektrivõrgu rikestest põhjustatud katkestuste arvu ja suurendatakse elektrisüsteemide töö- ja varustuskindlust.	pidev	Valga Vallavalitsus	Võrguettevõtte
3.5	Koostöös võrguettevõtjatega kaardistada vajalikud liinitugevduste vajadused arvestades tulevate taastuenergialahenduste kasutamisega liikuvuses (laadimispunktid, biogaasi taristu jne).	2050-2030	Valga Vallavalitsus	Võrguettevõtte
3.6	Tänavavalgustuse rekonstrueerimine ja ehitamine, turvalisuse ja energiasäästu tagamine läbi tehniliste lahenduste, mis ajakohased ja ressursisäästlikud.	2025-2035+	Valga Vallavalitsus	Valga Vesi AS
Teemavaldkond: Taristu ja ehitised				
Üleriigiline eesmärk: Kliimamuutuste mõju tõttu ei ole vähenenud elutähtsate teenuste kättesaadavus ega hoonete energiatõhusus.				
4.1	Avalike hoonete energiamärgistuse tagamine ja energiatõhususe tõstmine. Avalike hoonete renoveerimine ja uute hoonete	2025-2030	Valga Vallavalitsus	Rahastusüksus

Teemavaldkonnad ja eesmärgid		AEG	VASTUTAJAD	TEGEVUSTESSE KAASATUD PARTNERID
	kavandamine ning ehitamine toimub vastavalt Valga valla eelarvestrateegiale.			
4.2	Omavalitsusele kuuluvate ja omavalitsuse hallatavate hoonete tehnosüsteemide (lokaal- või kaugküte, elektrisüsteem, ventilatsioon) kaasajastatakse ja viiakse vastavusse tehniliste, ohutus- ja energiatõhususnõuetega.	2025-2030	Valga Vallavalitsus	Rahastusüksus
4.3	Töötatakse välja meetodika ülevaate saamiseks Valga valla territooriumil asuvate hoonete energiatõhususe hindamiseks ja renoveerimisplaanide kaardistamiseks. Pilootandmebaasi loomine ja töösse rakendamine või andmete integreerimine töötavasse andmebaasi.	2028	Valga Vallavalitsus	Kliimaministeerium; Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium
4.4	Elamufondi kaasajastamine, räämas ja kasutuseta hoonete renoveerimine või ennistamist mittevõimaldavate hoonete lammutamine ja lammutusjäätmete ringlusesse suunamine	2025-2030	Valga Vallavalitsus	Rahastusüksus
4.5	Tööstus- ja ettevõtlusalade arendamine ettevõtluse konkurentsivõime tugevdamiseks järgides jätkusuutlikkuse põhimõtteid	2025-2030	Valga Vallavalitsus	Valgamaa omavalitsused, SA Valgamaa Arenguagentuur, Rahastusüksus
Teemavaldkond: Liikuvus				
Üleriigiline eesmärk: Transpordi negatiivse keskkonnamõju vähendamine ja liikuvuse mitmekesistamine				
5.1	Jalg- ja rattateede võrgustiku väljaarendamine oluliste sihtkohtade vahel ja liikluskeskkonna turvalisemaks muutmine Valga vallas. Avalike jalgrattaparklate rajamine, sh pargi ja reisi süsteemi arendamine (ühistranspordi sõlmpunktides) koos elektrilaadimise võimekusega.	2025-2030	Valga Vallavalitsus	Transpordiamet, ühistranspordi teenuse pakkujad, rahastusüksus
5.2	Valga maakonna sisese ja ülese ühistranspordi uuringu regulaarne läbiviimine, et hinnata nõudlust, liinivõrgu ja graafikute toimivust. Valga maakonna ühistransporditeenus on ajakohane ja vajaduspõhine.	regulaarne	MTÜ Valgamaa Ühistranspordikeskus	Valgamaa omavalitsused

Teemavaldkonnad ja eesmärgid		AEG	VASTUTAJAD	TEGEVUSTESSE KAASATUD PARTNERID
5.3	Valga linna ühistranspordi graafikute muutmine vajaduspõhiseks ja säästva liikuvuse põhimõtteid toetavaks. Liinivõrgu tihendamine, vajaduste ja kasutajate kaardistamine, eri transpordiliikide koostöö parandamine.	2025-2030	Valga Vallavalitsus	Transpordiamet, ühistranspordi teenuse pakkuja, rahastusüksus
5.4	Bussiootepeatuste ja -paviljonide ehitamine ja rekonstrueerimine	2025-2030	Valga Vallavalitsus	Transpordiamet, rahastusüksus
Teemavaldkond: Elanikkonna kaitse ja riskide maandamine, sh tervis, sotsiaalhoolekanne ja päästevõimekus				
Üleriigiline eesmärk: Paranenud päästevõimekus ja inimeste oskus kaitsta oma tervist ja vara on vähendanud kliimamuutuste negatiivset mõju tervisele ja elukeskkonnale				
6.1	On loodud valmisolek (nt veevõtukohad, kerkuskeskused, evakuaatsiooni võimalused jne) ekstreemsetest ilmastikunähtusest tingitud ebatavalistes olukordades vms kriisilukordades kiireks ja asjakohaseks reageerimiseks.	2025-2035+	Valga Vallavalitsus	Elutähtsate teenuste osutajad, Kaitseliit, piirkondlikud kogukonnad
6.2	Koostöö kiirabi, Punase Risti, päästeteenistuse, politsei ja vabatahtlike ühendustega päästealase võimekuse ja abi kohaloleku tagamiseks. Koostöös Valka omavalitsuse (sh Läti Vabariigiga) piiriüleste teenuste arendamine ja ressursisäästlike lahenduste kavandamine.	2025-2035+	Valga Vallavalitsus	Elutähtsate teenuste osutajad, piirkondlikud kogukonnad, Valka omavalitsus
6.3	Hädaolukorra lahendamise plaani hoidmine asjakohasena. Valga vald tegutseb plaani alusel, äärmuslike ilmastikutingimuste puhul on vastavate asutuste toetamine korraldatud efektiivselt.	regulaarne	Valga Vallavalitsus	Elutähtsate teenuste osutajad
6.4	Omavalitsuse kriisiplaanides kavandatud omavalitsuse objektidel tagatud valmisolek elektrikatkestusteks või elektrivarustuse häireteks. Tagatud on omavalitsuse toimepidevuse seisukohalt oluliste objektide elektrisüsteemide toimimine.	regulaarne	Valga Vallavalitsus	Võrguettevõtja, elutähtsate teenuste osutajad
6.5	Elektrigeneraatorite ning kütusevaru olemasolu ja kasutusvalmiduse võimekuse tõstmine ning kasutatavuse kontrollimine / auditeerimine	regulaarne	Valga Vallavalitsus	Piirkondlikud kogukonnad ja ettevõtjad, korteriühistud, rahastusüksus
6.6	On ülevaade Valga valla territooriumil asuvate tervishoiu- ja sotsiaalhoolekandeesutuste võimekusest tulla toime äärmuslike ilmastikutingimustega, on olemas meetmed riskide välimiseks ja	2025-2030	Valga Vallavalitsus	Tervishoiu- ja sotsiaalhoolekandeesutused, Päästeamet, Politsei- ja Piirivalveamet

Teemavaldkonnad ja eesmärgid		AEG	VASTUTAJAD	TEGEVUSTESSE KAASATUD PARTNERID
	leevendamiseks (nt üleujutusest tulenevad juurdepääsetavuse piirangud).			
6.7	Omavalitsuste ametnike, sotsiaaltöötajate ja sotsiaalteenuseid osutavate isikute teadlikkuse tõstmine võimalike kliimariskide osas (sh kliimamuutusega kaasnevad riskid) ning seeläbi valmisoleku suurendamine võimalikeks eri- ja hädaolukordadeks.	2025-2030	Valga Vallavalitsus	Sotsiaalministeerium, elutähtsate teenuste osutajad, rahastusüksus
6.8	Enimhaavatavate (tervislik seisund, sotsiaalne olukord) inimgruppide kaardistamine ja nende haavatavuse vähendamine kliimamuutuste mõjude suhtes.	2025-2030	Valga Vallavalitsus	Sotsiaalministeerium
6.9	Külaliikumise ja teiste soovijate abil vabatahtlike võrgustiku loomine/edendamine sotsiaaltöötajate toetamiseks inimeste aitamisel äärmuslike ilmaolude esinemisel.	2025-2030	Valga Vallavalitsus	Piirkondlikud kogukonnad, SA Valgamaa Arenguagentuur
6.10	Loodud on võimalused puhta joogivee tagamiseks kuumalainete ajal (nt avalikud joogiveekraanid linnaruumis).	2028	AS Valga Vesi	Valga Vallavalitsus, rahastusüksus
6.11	Omavalitsus tuleb toime äärmuslikult madalate temperatuuride ja sagedaste sulamis-külmumistsüklite esinemisega ning kõnni- ja sõiduteede libedusega. Kasutusele on võetud kiired ja tõhusad meetmed libeduse vähendamiseks.	2025-2030	Valga Vallavalitsus	Hooldusteenuse pakkuja, rahastusüksus
6.12	On tagatud esmatasandi meditsiiniabi kättesaadavus, sh ka piiriülene	2025-2030	Valga Haigla AS	Valga Vallavalitsus, Valka omavalitsus (sh Läti Vabariik)
6.13	Vabatahtlike päästekomandode toetamine.	2025-2030	Valga Vallavalitsus	Päästeamet, Vabatahtlikud päästekomandod
6.14	Arendada nii omavalitsuste vahelist koostööd kui ka koostööd asjaomaste riiklike institutsioonide ja asutustega suurendamaks maakonna valmisolekut võimalikeks kliimariskideks ja eri- ja hädaolukordadeks.	2025-2030	Valga Vallavalitsus	SA Valgamaa Arenguagentuur, Valgamaa omavalitsused
Teemavaldkond: Majandus sh keskkonnahoidlikud riigihanked ja ettevõtlus (tööstuslik tootmine ja toodete kasutus)				

Teemavaldkonnad ja eesmärgid		AEG	VASTUTAJAD	TEGEVUSTESSE KAASATUD PARTNERID
Eesmärk: Valga valla majanduses tegutsevad osapooled juhinduvad parimal viisil kliimamuutustega kaasnevates võimalustes ja riskides ning on keskkonnahoidlikud.				
7.1	Valgamaa ettevõtlusuuringute läbiviimine, et selgitada välja maakonna tugevused ja investeerimisvõimalused (sh hinnata investeerimisvõimaluste puhul ka kliimamuutustega seonduvaid võimalusi ja riske).	regulaarne	SA Valgamaa Arenguagentuur	Valgamaa omavalitsused
7.2	Omavalitsuses ja tema allasutustes rakendada keskkonnahoidlike riigihangete põhimõtteid ja/või keskkonnakriteeriume asjade ostmisel, teenuste tellimisel ning ehitushangetel.	2025-2030	Valga Vallavalitsus	Valga Vallavalitsuse allasutused
7.3	Ettevõtjate koolitus ja nõustamine nende konkurentsivõime suurendamiseks	2025-2030	SA Valgamaa Arenguagentuur	Kliimaministeerium, rahastusüksus
7.4	Ettevõtete ümarlaudadel (või muudel regulaarsetel kohtumistel) ringmajanduse ja uuskasutuse suundumuste teabe levitamine.	2025-2030	SA Valgamaa Arenguagentuur	MTÜ Valgamaa Äriklubi, rahastusüksus
7.5	Tööstus- ja ettevõtlusalade arendamine ning turundamine järgides jätkusuutlikkuse põhimõtteid.	2025-2030	Valga Vallavalitsus	Piirkonna ettevõtted, SA Valgamaa Arenguagentuur, rahastusüksus
Teemavaldkond: Ringmajandus, jäätmed ja veemajandus				
Eesmärk: Tõusnud on Valga valla elukeskkonna teadlikkus jäätmetekke ja -vältimise teemal, vallas on kasutusele võetud ressursitõhusad ja kestlikud jäätme-, vee- ja kanalisatsioonilahendused.				
8.1	Viiakse läbi teavitustööd jäätmete sortimiseks mõeldud prügimajade rajamiseks tihe- ja kompaktse asustusega aladel ning võimalike rahastusvõimaluste kasutamiseks.	2025-2030	SA Valgamaa Arenguagentuur	Korteriühistud, Valga Vallavalitsus, MTÜ Eesti Jäätmehoolduskeskus
8.2	Jäätmete liigiti kogumise arendamine tagamaks piisav jäätmekogumise punktide arv ning tühendamise sagedus erinevate jäätmeliikide lõikes	2025-2030	Valga Vallavalitsus	Rahastusüksus, MTÜ Eesti Jäätmehoolduskeskus
8.3	Valga jäätmejaama tegevus on korraldatud elanikkonnale mugavalt ja samas efektiivselt. Jäätmejaamas on korraldatud jäätmete liigiti vastuvõtmine. Sisse on seatud korduvkasutuse süsteem.	2025-2030	Valga jäätmejaama operaator	Valga Vallavalitsus, rahastusüksus

Teemavaldkonnad ja eesmärgid		AEG	VASTUTAJAD	TEGEVUSTESSE KAASATUD PARTNERID
8.4	Valga valla biolagunevate haljastusjätmete kompostiplatsi ja haljastusjätmete kogumispunktide arendamine.	2025-2030	Valga Vallavalitsus	Valga jäätmejaama operaator , rahastamisüksus, MTÜ eesti Jäätmehoolduskeskus
8.5	Süsteemaaliselt korraldatud või vahendatud infoga koolitused omavalitsuste töötajatele ning erinevatele huvipooltele ringmajanduse valdkonna põhimõtetest.	2025-2030	Valga Vallavalitsus	MTÜ Jäätmehoolduskeskus, SA Valgamaa Arenguagentuur
8.6	Toiduraiskamise vähendamiseks teavituskampaaniate läbiviimine ja elanikkonna teadlikkuse tõstmine sh võimaluste loomine rikkumata toidu suunamiseks vähekindlustatutele.	2025-2030	Valga Vallavalitsus	Valga Toiduringlus, Roheline Vald MTÜ, MTÜ Eesti Jäätmehoolduskeskus
8.7	Vallavalitsus kogub süsteemselt infot kohtkäitlussüsteemidest ja nende seisukorrast.	2025-2030	Valga Vallavalitsus	AS Valga Vesi
8.8	Ühisveevärgi ja -kanalisatsioonisüsteemi elanikkonna vajadustele vastavusse viimine, soodustatakse tiheasustusalade/kompaktete alade majapidamiste liitumist ühisveevärgi ja -kanalisatsiooniga. Piirkondades, kus ühisveevärgi ja -kanalisatsioonilahendused puuduvad, viiakse läbi arenguvõimaluste kaardistamine	2025-2030	Valga Vallavalitsus	As Valga Vesi, piirkondlikud kogukonnad
Teemavaldkond: Biomajandus				
Üleriigiline eesmärk: Eestile oluliste biomajandussektorite jätkusuutlikkus on tagatud kliimateadliku põllu-, metsa-, vee-, kala- ja puhkemajanduse, samuti turba kaevandamisega.				
9.1	Kohaliku (mahe)toidu eeliste tutvustamine ja kohalike toodete tarbimise propageerimine.	2025-2030	SA Valgamaa Arenguagentuur	Valgamaa omavalitsused, põllumajandustootjad
9.2	Kohaliku bioringmajanduse arendamine, selleks eelduste loomine bioenergiatootmise (sh biogaas) osakaalu järk-järguline suurendamine ja arendusprojektide elluviimine	2025-2035+	Arendusest huvitatud isik, kohalikud põllumajandustootjad	Valga Vallavalitsus, rahastusüksus
9.3	Korraldavad infopäevad ja koolitused nii KOV töötajatele kui erinevatele huvipooltele kestlikust biomajandusest, selle võimalustest ja tingimustest valdkonna põhimõtetest	2025-2030	SA Valgamaa Arenguagentuur	Valgamaa omavalitsused, rahastusüksus
9.4	Kestliku biomajandusega seotud ettevõtluse toetamise võimaluste tutvustamine	2025-2030	SA Valgamaa Arenguagentuur	Valgamaa omavalitsused, vastavas sektoris tegutsevad ettevõtjad

Teemavaldkonnad ja eesmärgid		AEG	VASTUTAJAD	TEGEVUSTESSE KAASATUD PARTNERID
9.5	Kohalikul toorainel põhinevate (mahe- ja öko-) toodete ja tootjate propageerimine ning võrgustamine	2025-2030	SA Valgamaa Arenguagentuur	Valgamaa omavalitsused, vastavas sektoris tegutsevad ettevõtjad
Teemavaldkond: Kogukond, teadlikkus ja koostöö				
Üleriigiline eesmärk: Teadlikkus kliimamuutustega kaasnevatest riskidest ja võimalustest on suurenenud				
10.1	Erinevatele sihtrühmadele (sh kohalikud kogukonnad, ettevõtjad, MTÜ, seltsingud) suunatud kampaaniad, teavitused, koolitused kliimamuutustega seotud riskidest ja võimalustest nendega toimetulekuks.	2025-2030	SA Valgamaa Arenguagentuur	Valgamaa omavalitsused, Kliimaministeerium, Keskkonnaamet, Keskkonnaagentuur, rahastusüksus
10.2	Suund paberivabale asjaajamisele: ARNO, SPOKU, STAR ja teiste e-teenuste rakendamine ning elanikkonna koolitamine e-teenuste kliendipõhiseks kasutamiseks	2025-2030	Valga Vallavalitsus	Valga Vallavalitsuse allasutused
10.3	Koolituste ja kampaaniate korraldamine omavalitsuse töötajatele, et tõsta nende teadlikkust ja kompetentsi kliimamuutustega kaasnevate riskide ja võimaluste osas kliimamuutuste leevendamisele ja kliimamuutustega kohanemisele kaasa aitamisel.	2025-2030	SA Valgamaa Arenguagentuur	Valgamaa omavalitsused, Kliimaministeerium, Keskkonnaamet, Keskkonnaagentuur, rahastusüksus
10.4	Keskkonnateadliku käitumise arendamine vastavate koolituste abil lasteaedades, koolides, huvikoolides, päevakeskustes.	2025-2030	SA Valgamaa Arenguagentuur	Valgamaa omavalitsused, Kliimaministeerium, Keskkonnaamet, Keskkonnaagentuur, rahastusüksus
10.5	Energiasäästu ja taastuvenergeetikalased seotud teadlikkuse tõstmine elanikkonna hulgas, energiaühistute loomise võimaluste tutvustamine. Muuhulgas informeerida eratarbijaid taastuvelektrienergia kasutusvõimalustest ning võimalikest toetustest	2025-2030	SA Valgamaa Arenguagentuur	Valgamaa omavalitsused, Taastuvenergia tootjad, Kliimaministeerium, rahastusüksus

3 Valga valla energia- ja kliimakava seire. Seireindikaatorid

Valga valla kliima- ja energiakava 2035 strateegiliste eesmärkide elluviimine toimub kokkulepitud tegevuste kaudu. Vajalike tegevuste ja investeeringute kavandamiseks lülitatakse käesolevas kliima- ja energiakavas välja toodud tegevused Valga valla arengukavasse ja Valla eelarve strateegiasse.

Valga valla kliima- ja energiakava täitmise seiret viiakse ellu **kord aastas** paralleelselt Valga valla arengukava seirega.

Kliima- ja energiakava ülevaatamisel hinnatakse soovitud seisundi poole liikumist ning investeeringute ja tegevuste elluviimist ning vajadusel täiendatakse või korrigeeritakse kliima- ja energiakavas planeeritud tegevusi või ka strateegilisi eesmärke.

Valga valla kliima- ja energiakava ning Valga maakonna kohalike omavalitsuste energia- ja kliimakava seireks kasutatavad indikaatorid kujunesid välja koostumiste käigus omavalitsuste töörühmadega. Indikaatorite valikul lähtuti, et need väljendaksid tegevusi, mida omavalitsus saab kõige tõenäolisemalt ise mõjutada ja et indikaatoritega seatud eesmärkide saavutamine väljendaks heite vähenemist. Oluline oli ka, et seire oleks võimalik läbi viia peaaesjalikult omavalitsuse oma jõududega ega peaks tellima tööd väljastpoolt omavalitsuse struktuuri.

Tabel 1. Valga valla energia- ja kliimakava seireindikaatorid ja eesmärgid

Juhtindikaatorid ja eesmärgid	Ühik	Baasnäitaja	Eesmärk	Eesmärgi aasta
KOV territooriumi heide				
KOV territooriumi heite vähenemine¹	%	0	-4%	2030
KOV territooriumi heide	tCO ₂ e	165466	-5970	-
KOV territooriumi heite vähenemine energeetika ja transpordisektoris²	%	0	-12%	2030
KOV territooriumi heide (energeetika ja transport)	tCO ₂ e	49761	-5970	-
KOV kinnisvara				
Olemasolevate energiamärgiste osakaal energiamärgise kohustusega hoonetel³	%	45%	100%	2030
Min. C klassi energiamärgiste osakaal energiamärgise kohustusega hoonetel⁴	%	18%	35%	2030
Energiamärgise kohustusega KOV hoonete koguarv	tk	49	-	-
Energiamärgiste koguarv	tk	22	-	-
Min. C klassi märgiste koguarv	tk	9	-	-
KOV taastuvelektri tootmisvõimsus (PV)⁵	kWp	55,92	150	2030
Tänavavalgus				
Energiaatõhusate tänavavalgustite osakaal⁶	%	100%	100%	2030
Valgustuspunktide koguarv	tk	3573	-	-
Energiaatõhusate valgustite arv	tk	3573	-	-
KOV sõidukid				
KOV Elektri, hübriidajamiga ja alternatiivkütustega sõidukite osakaal⁷	%	3%	30%	2030

KOV sõidukite arv	tk	32	-	-
KOV Elektri, hübriidajamiga ja alternatiivkütustega sõidukite arv	tk	1	-	-
Ühistransport (KOV korraldatud)				
Elektri, hübriidajamiga ja alternatiivkütustega sõidukite osakaal⁸	%	0%	33%	2030
Ühistranspordi sõidukite arv	tk	3	-	-
Ühistranspordi elektri, hübriidajamiga ja alternatiivkütustega sõidukite arv	tk	0	-	-

Tabel 2. Valga valla seireindikaatorid ja eesmärgid tabeli selgitus

^{1, 2} - KOV eesmärk võetud 1/2 riigi eesmärki (-24%) sektorites energeetika ja transport, kus lisaks KOV elanike, organisatsioonide ja ettevõtete teavitustegevusele nende heite vähendamisele suunamisele on ka KOV vara, millega kaasneb energiatarbimine (väike osakaal territooriumist) ning mida KOV saab ise juhtida. Ka nendes sektorites on riigi roll kokkuvõttes määrav seoses otsuste ja toetustega.

³ - Energiamärgise kohustusega hoonetel on kohustus energiamärgist omada, sh aitab saada ülevaadet KOV hoonete märgistest ja energiatarbimisest. Indikaatorina märgiste osakaalu arvestamine lihtsustab oluliselt seiramist.

⁴ - Renoveeritud hoonega kaasneb üldjuhul energiasääst ja tihti ka heite vähenemine.

⁵ - Võrguelekttri tarbimine on üks suurimaid heite põhjustajaid, taastuenergia tootmisüksuste rajamine ja mis veel olulisem kohapealne tarbimine vähendab võrguelekttri tarbimist ja heidet.

⁶ - Energiatõhusamate valgustitega kaasneb märkimisväärne elektrienergia kokkuhoid. Elektrienergia tarbimise mõju heitele on suur ning vähendatud elektrienergia tarbimine toob lisaks energiasäästule ka heite vähendamise.

⁷ - Sõidukipargi koosseisul on otse mõju KOV sõidukite heitele

⁸ - Sõidukipargi koosseisul on otse mõju heitele

Indikaatorite seiramiseks on töö tegija koostanud omavalitsusele abivahendi, mis võimaldab jälgida vahehindamiste abil progressi eesmärgi suunal – sisestades indikaatoreid arvutatakse vastava eesmärkide progress valitud vahehindamise kohta, sh näidates eesmärgi täitmist või mahajäämust eesmärgist. Maakondliku kava seiretabel täitub valitud vaheaastate kohta automaatselt kui omavalitsuste andmed vastava aasta kohta on täidetud. Abivahend on töö juurde lisatud eraldi failina.

Lisad

Lisa 1. Kliima- ja energiakava metoodika. Kava koostamise protsess

Kohalike omavalitsuste kliima- ja energiakavade (KEKK) koostamise eesmärgiks on aidata kaasa kohaliku tasandi kliima- ja energiaeesmärkide mõtestamisele, seadmisele ja nende saavutamisele.

Valga valla kliima- ja energiakava 2035 on koostatud lähtuvalt kehtivatest Valga valla arengukavast aastani 2035+, Valga valla eelarvestrateegiast 2025-2030 ja Valga maakonna arengustrateegiast 2035+. Kliima- ja energiakava lähtub Valga valla arengukavas aastani 2035+ sõnastatud visioonist ja strateegilistest eesmärkidest.

Kliima- ja energiakava koostamise raames lepiti kokku Valga Vallavalitsuse ja SA Valgamaa Arenguagentuuriga, kui Valga maakonna kohalike omavalitsuste kliima- ja energiakava 2035 tellijaga, et nii Valga valla kui teiste Valga maakonna kohalike omavalitsuste kliimakavade üldine ajahorisont on 2035. aasta tulenevalt omavalitsuste arengukavadest ja Valga maakonna arengustrateegiast 2035+. Samas, kuna riiklikud kliimaeesmärgid on Eesti riiklikus energia- ja kliimakavas aastani 2030 määratletud aastani 2030, siis on ka käesolevas Valga maakonna kohalike omavalitsuste kliima- ja energiakava kliimaeesmärgid seatud aastaks 2030.

Samuti lepiti kokku, et kuna käesolev Valga valla kliima- ja energiakava on eelkõige omavalitsuse enda või Valga maakonna omavalitsuste koostöös tehtavaid ja arendatavaid tegevusi, siis ei käsitleta antud kavas üleriigilise taristu sh riigiteede, raudtee, elektrivõrkude jms arendamisega seonduvaid tegevusi toimepidevuse tagamiseks kliimariskide maandamisel.

Valga valla kliima- ja energiakava 2035 on koostatud lähtudes Keskkonnainvesteeringute Keskuse (KIK) Kohalike omavalitsuste kliima- ja energiakavade koostamise toetusvooruhendmaterjalidest ja indikaatoritest. Sellest tulenevalt hõlmab kliima- ja energiakava kümmet prioriteetset valdkonda: maakasutus ja planeerimine; looduskeskkond; energeetika ja varustuskindlus; taristu ja ehitised; liikuvus; elanikkonna kaitse sh tervis, sotsiaalhoolekanne ja päästesuutlikkus; majandus; ringmajandus, jäätmed ja veemajandus; biomajandus; kogukond, teadlikkus ja koostöö. Need on valdkonnad, mis aitavad kõige enam suurendada regionaalse ja kohaliku tasandi valmidust ja võimet kliimamuutuste mõjuga kohanemiseks. Kõik nimetatud valdkonnad on käsitletud ja eesmärgistatud ka „Kliimamuutustega kohanemise arengukavas aastani 2030“.

Valga valla kliima- ja energiakava 2035 koostamises osalesid Valga Vallavalitsuse, SA Valgamaa Arenguagentuuri ja Tartu Regiooni Energiaagentuur esindajad. Töö koostamise raames toimus avaseminar, 6 arutelu-töötuba omavalitsustes, millest kaks toimus Valga vallas.

Esmalt täitsid omavalitsuse esindajad KIK-i poolt koostatud metoodilise enesehindamise tabeli kõigi kliima- ja energiakavas käsitletud valdkondade kohta, mille kokkuvõtted on esitatud ka käesolevas materjalis iga teemavaldkonna juures. Eelnimetatud tabelitele järgneb „Hinnang olukorrale“, mis annab lühiülevaate ja hinnangu nimetatud valdkonnale maakondlikul tasemel.

Lisaks enesehindamise tabelite täitmisele koondasid omavalitsuse esindajad asjakohaseid energiakasutusega seotud andmeid, mis on sisendiks käesoleva kliima- ja energiakava raames koostatud Valga valla heite- ja energiainventuurile.

Kliima- ja energiakava protsessi teise etapina prioritseerisid omavalitsuse esindajad arutelu-töötubade raames KIK-i poolt koostatud metoodilistes enesehindamise tabelites konkreetse omavalitsuse arengu seisukohalt kõige olulisemad teemavaldkonnad.

Kolmanda etapina koostasid Tartu Regiooni Energiaagentuuri eksperdid Valga valla arengukava aastani 2035+ tegevuskavas, Valga valla eelarvestrateegias 2025-2030 ja Valga maakonna arengustrateegias 2035+ tegevuskavas välja toodud kliima muutustega kohanemist ja/või kliimamuutuste leevendamisega seotud tegevused ning KIK-i enesehindamise tabelites prioritseerimise käigus leitud tegevused ühte koondtabelisse. Samuti koostas Tartu Regiooni Energiaagentuur kokkuvõtliku ülevaate Valga maakonna kliimariskidest.

Neljanda etapina arutati igas omavalitsuses toimunud töötoas koostatud tegevuskavad läbi, vajadusel neid täiendades. Lisaks tutvustasid Tartu Regiooni Energiaagentuuri eksperdid energia- ja kliimakava lähteandmete inventuuri ning arutati läbi ja lepidi kokku kava eesmärgid, seireindikaatorid ja seirelahendus.

Valga valla inventuur põhineb Eesti Keskkonnauuringute Keskuse aruandel „2021. a tarbimispõhised KHG heitkogused kohalike omavalitsuste lõikes“, mis avalikustati 2024. aastal. Baasaastaks ehk võrdlusaastaks on valitud aasta 2021. Inventuuri tulemuste lahti mõtestamiseks on koostatud nimekiri indikaatoritest aegreana 2021-2024, mis kajastavad elektritarbimise ja taastuvenergia tootmist, soojusetootmise ja kaugkütte olukorda ning transporti. Selleks kasutati peamiselt võrguettevõtte Elektrilevi OÜ, Keskkonnaamet KOTKAS andmebaasi, Eesti Maksu- ja Tolliameti ning Transpordiameti andmeid. Kohaliku omavalitsuse valitsusala puudutavad andmed on kogutud omavalitsuste käest või nende vahendusel. Täpsemalt kirjeldatud lisades 3 ja 4.

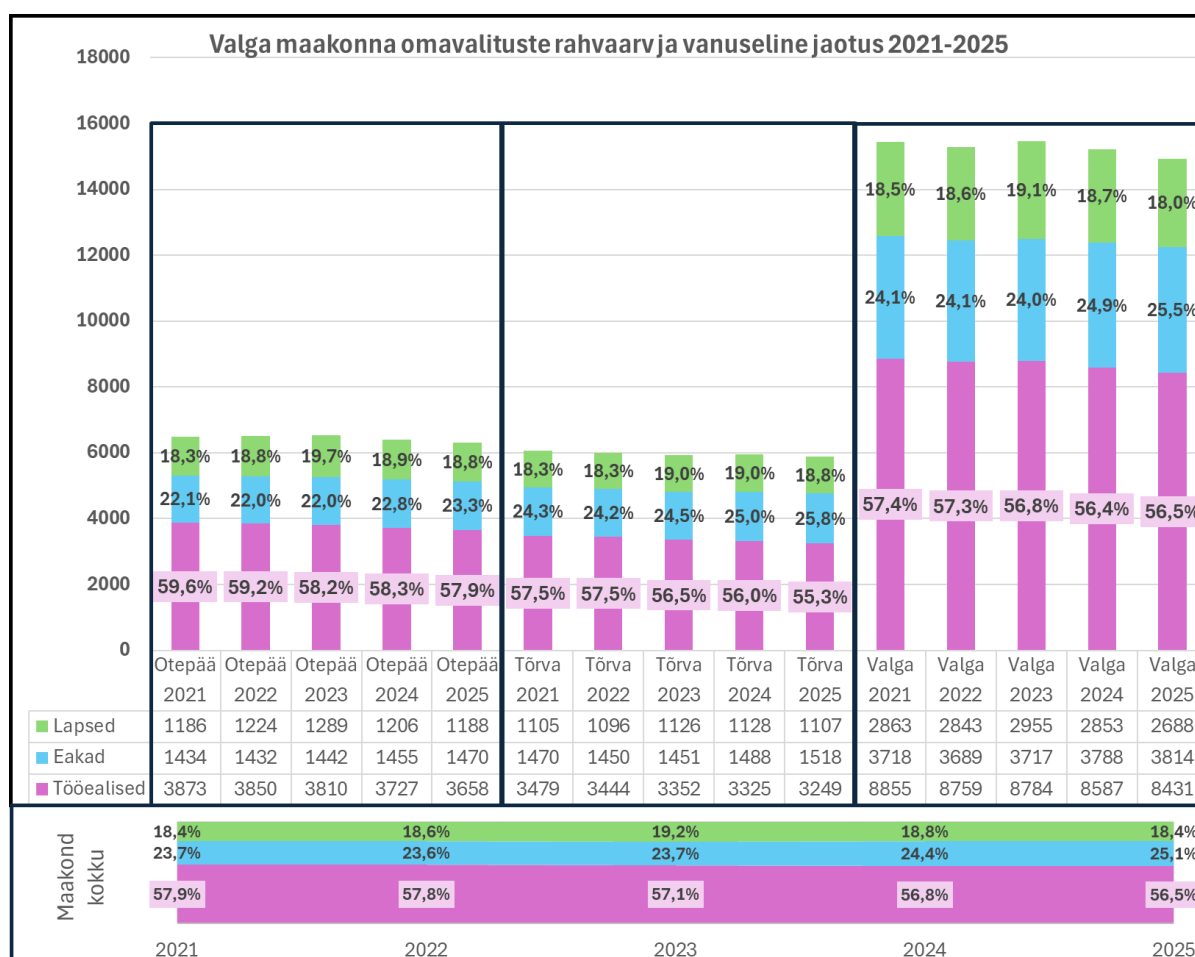
Eraldi lisana on esitatud Exceli fail, milles on kajastatud inventuur ja indikaatorid nii baasaasta väärtustena kui ka aegreana (2021-2024) ning algandmete tabelid. Samas Excelis on ka kliimakava seiramise abivahend.

Lisa 2. Valga valla üldiseloostus. Valga maakonna ja valla kliimariskid

Valga valla üldiseloostus

Valga vald asub Lõuna-Eestis, jagades ühist piirjoont Läti Vabariigiga. Naaberomavalitsusteks on Otepää ja Tõrva vald Valga maakonnas ning Antsla ja Rõuge vald Võru maakonnas. Valla pindala on kokku 745 km².

Valla keskuseks on piirilinn Valga, mis täidab ühtlasi ka maakonnakeskuse rolli. Valla territooriumil paiknevad veel kolm suuremat alevikku (Laatre, Tsirguliina ja Õru) ning 48 küla. Rahvastikuregistri andmetel elas Valga vallas seisuga 01.06.2025 kokku 14859 inimest. Aasta jooksul vähenes elanike arv 228 võrra. Stabiilselt kasvab pensionieas elanike arv samal ajal väheneb tööeas inimeste arv. Seega on Valga vald nagu kogu Valga maakond kahaneva rahvaarvuga ja vananeva elanikkonnaga.

Joonis 2. Valga maakonna rahvastikustruktuur vanusegruppide lõikes aastatel 2021-2025 (allikas: Rahvastikuregister).

Elanike arv Valgamaal jätkab kahanemist suhteliselt kiirenevas tempos. Võrreldes teiste Kagu-Eesti maakondadega on kahanemine mõnevõrra ulatuslikum just Valgamaal. Rahvastiku arvu vähenemisega kaasneb elanikkonna vananemine. Peamisteks põhjusteks on noorte haridus- ja tööränne, kuid ka madal sündimus.

Nüüdiskliima ja tulevikukliima Valga maakonnas ja vallas

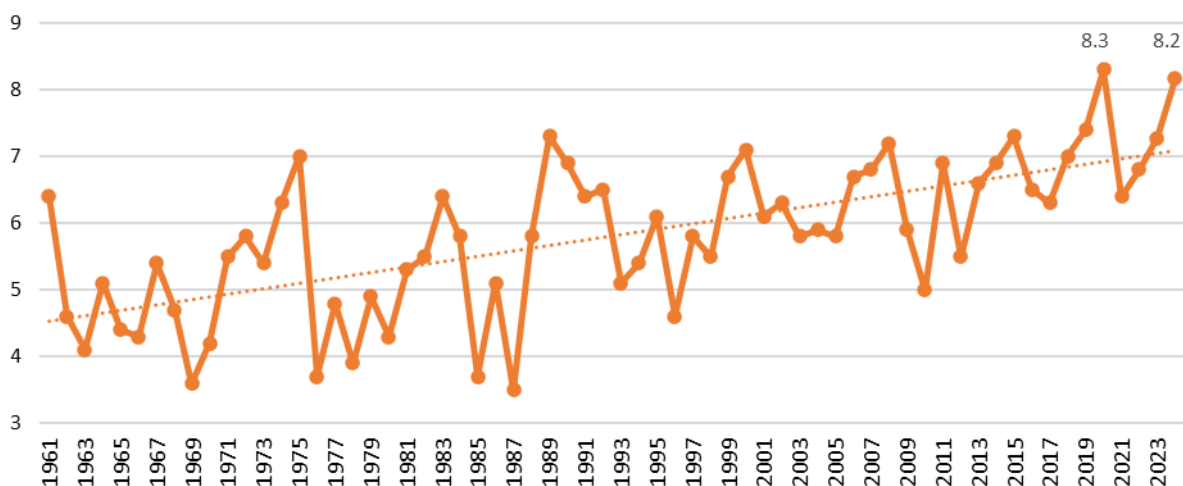
Valga maakonna nüüdiskliima sh erakordsetest ilmaoludest ülevaade on koostatud Valga ilmajaama andmete põhjal perioodil 1961–2020. Nüüdiskliima ja ka erinevate kliimarisikide seisukohalt on kogu Valgamaa vaadeldav sarnase tervikuna.

Aasta keskmine temperatuur on Valgamaal tõusnud, ületades 2020. ja 2024. aastal 8 kraadi. See on tingitud eeskätt pehmetest talvedest. Perioodide 1961-90 ja 1991-20 võrdluses on temperatuur tõusnud 1.2 kraadi. Eesti võrdluses on Valgas aasta keskmise temperatuuri tõus mõneti väiksem kui merelisema mõjuga maakondades. Tuginevalt IPCC kliimaprognoosidele jätkab kliima kiiret soojenemist, tõenäoliselt senisest suurema tõusuga. Piirkondlikus täpsuses Eesti tulevikukliima muutusi täpsustatakse. Aasta keskmine temperatuur kohaliku omavalitsuse ülesannetes ja kohaliku elu korralduses sisulist tähendust ei oma, kuid loob klimatoloogilise aluse nii makrokliimaatilist kui mesokliimaatilist kontinentaalse kliimaraajoonina Eesti võrdluses suhteliselt väiksema soojenemise, mõneti kuivema kliima ja stabiilsema ilmastikuga.

Tabel 3. Valga kliimanorm aastatel 1991–2020 (Keskkonnaagentuur, 2025)

Kuu	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	aasta
Keskmine õhutemperatuur (C°)	-4,0	-4,3	-0,4	6,0	11,6	15,6	18,0	16,5	11,6	5,9	1,3	-2,0	6,3
Sademete hulk (mm)	52	42	38	37	52	82	67	78	53	71	56	50	675

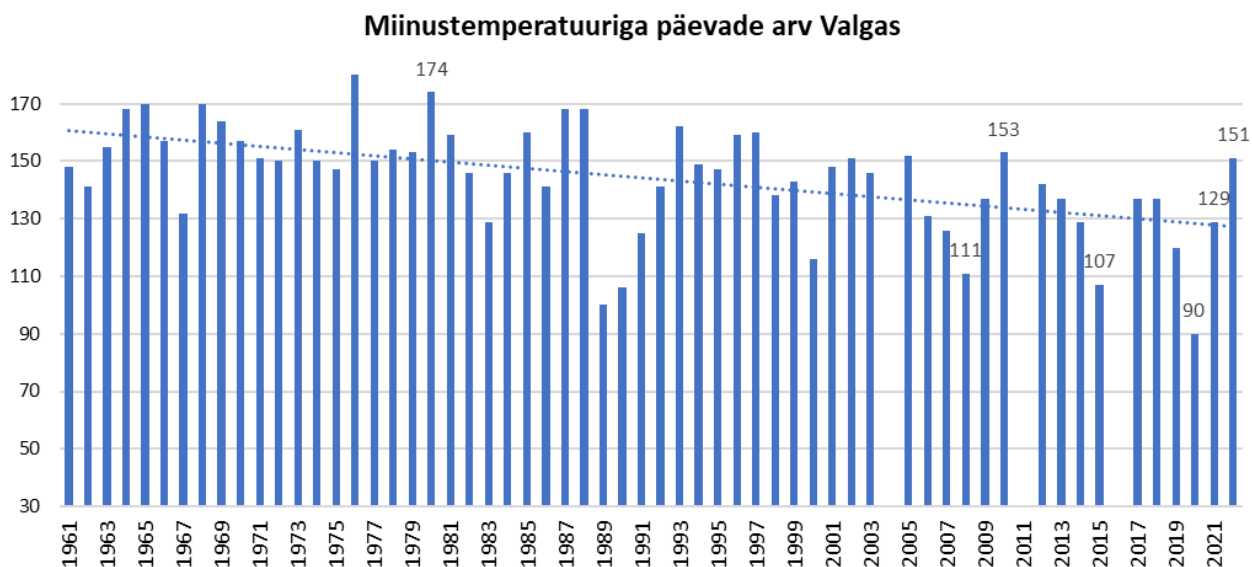
Aasta keskmine õhutemperatuur C° Valgas
1961-90 5,1 C° < 1991-2020 6,3 C° = +1,2 C°

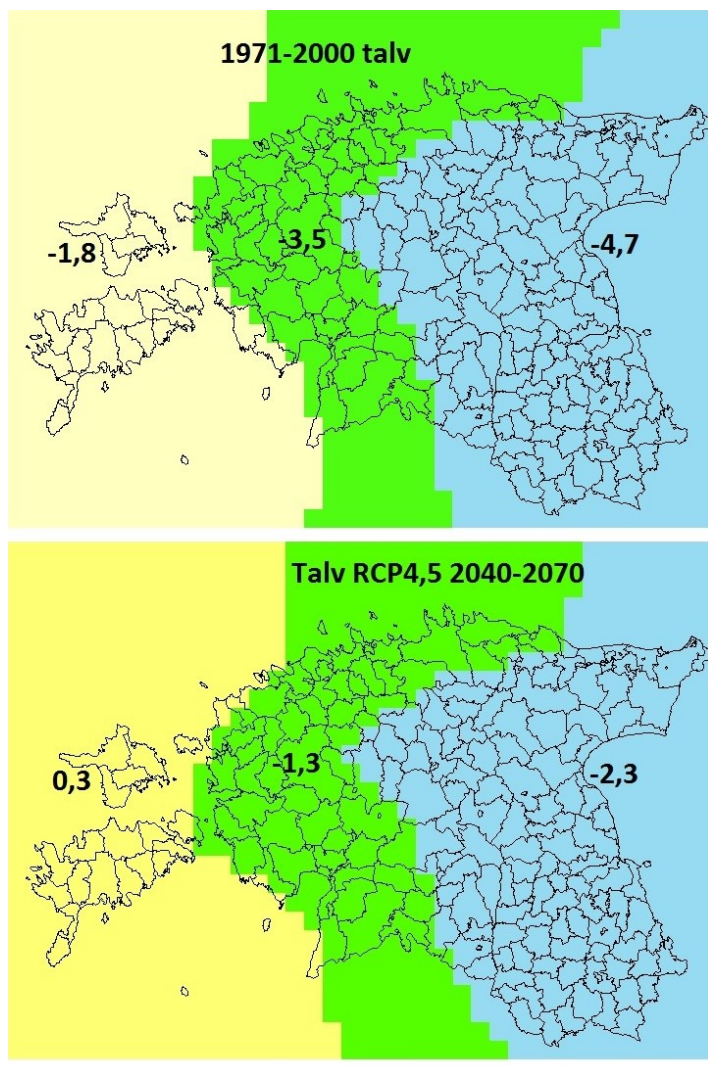
Joonis 3. Aasta keskmine õhutemperatuur Valgas. (Allikas: Keskkonnaagentuur, 2025)

Talved on Valgamaal muutunud lühemaks ja pehmemaks. Miinustemperatuuriga päevade arv on olnud selges langustrendis. Alla nulli langeb õhutemperatuur umbes 130 päeval aastas võrrelduna 150 päevaga 50–60 aastat tagasi. Soojadel talvedel väheneb külmakraadidega päevade arv alla saja. Tulevikukliima puhul on põhiküsimuseks, kui pehmeks muutuvad talved Valgamaal. KATI uuringu kohaselt, Valgamaa, laiemalt Lõuna-Eesti talve pikkus märgatavalt väheneb, samuti püsikumikatte kestvus. Sellel on olulisim majanduslik tähendus Otepäele kui talvepealinnale ja suusaspordi keskusele. Õhutemperatuuri sagenevad liikumised läbi nulli,

alla-üle külmumistemperatuuri tekitavad hoonete, rajatiste ja teede-tänavate hoolduses täiendavad probleeme sulamise, liigvee, libeduse ja teiste seonduvate ilmastikunähtustega. Miinuskraadid, öökülmad jätkavad esinemist üleminekuaastaaegadel, sõltumata kliima soojenemisest. Talvine keskmine temperatuur tõuseb hinnanguliselt 2 kraadi võrreldes tänase kliimanormiga, kuid jääb siiski miinuspoolele.

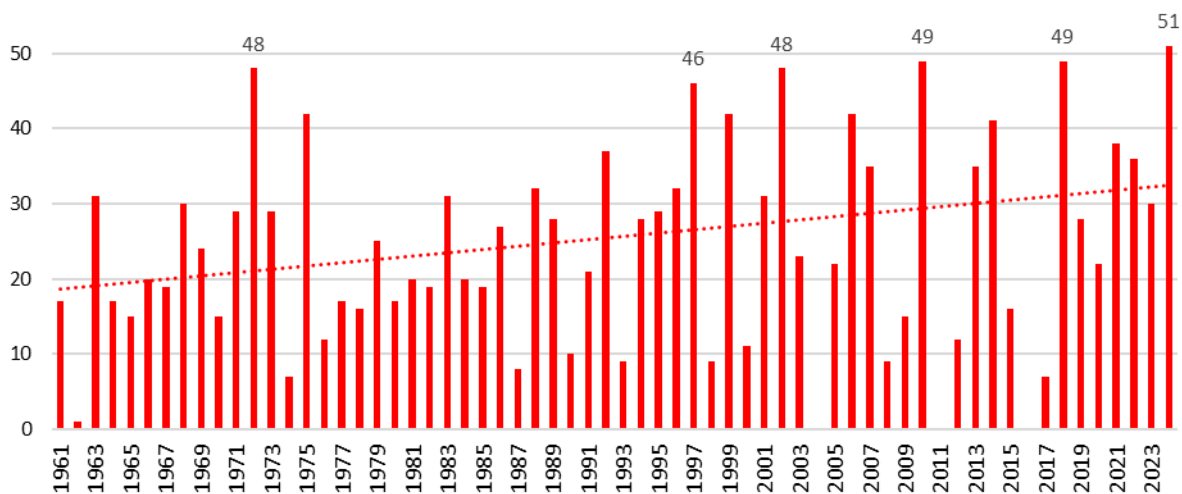

Joonis 4. Miinustemperatuuriga päevade arv Valgas (Allikas: Keskkonnaagentuur, 2025)

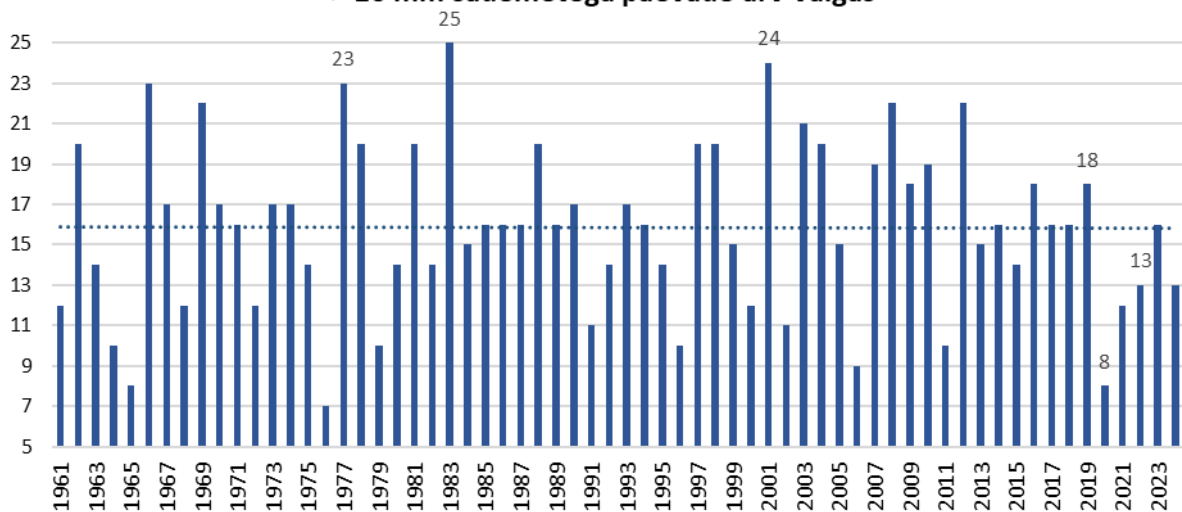
Joonis 5. Talvised temperatuuriregioonid normkliimas ja mõõdukas RCP4.5 tulevikutsenaariumis (KATI 2015) (2017reformieelsed KOV piirid).

Kliimamuutuses sagenevad suvised kuumalained nagu ka troopilised ööd, kus öine õhutemperatuur ei lange alla 20 kraadi. Üle 25 °C kuumapäevade arv aastas on perioodil 1961–2020 saanenud Valgas keskmiselt 20-lt päevalt 30-le, küündides kõige kuumematel suvedel ligi 50 päevani, 2024 suvel oli Valgas 51 kuumapäeva. Ohtliku kuumuse hoiatus antakse ≥ 27 °C kolme ja enama päeva jooksul või keskmine õhutemperatuur ≥ 20 °C kolme ja enama ööpäeva vältel. Korterelamutes, mis ei ole haljastusega varjutatud, eriti lõunasse eksponeeritud korterites, tekib ülekuumenemise risk pikemate kuumaperioodide ja troopiliste kuumade ööde tingimustes.

>25 kraadise maksimaalse õhutemperatuuriga päevade arv Valgas

Joonis 6. Üle 25 kraadise maksimaalse õhutemperatuuriga päevade arv Valgas. Allikas: Keskkonnaagentuur, 2025.

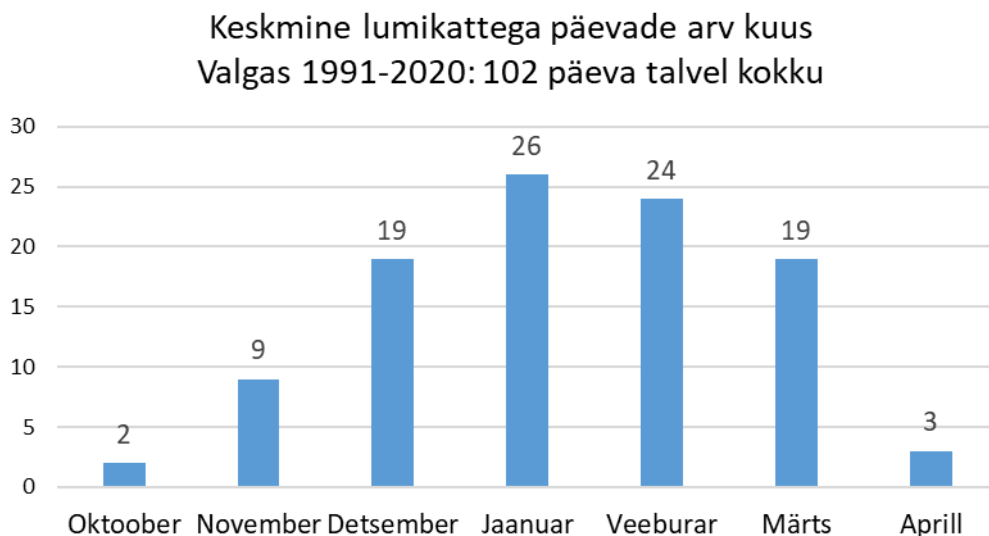
Sajupäevi ja sademeid on küll vähem, aga siiski esineb tulvavihmasid. 10 mm sajupäevade arv ei näita otseselt kliimarisiki, vaid peegeldab üldist tsüklonaalset ilmastikku ja näitab hoogsadude juhuslikkust, pigem väga madalat esinemistõenäosust. Sajusemate päevade arv on langenud viimastel aastatel 13-15 päevani, samas kui vihmasetel aastatel on see tõusnud 20 päevani. 2024. aasta juulis esines Valgas üle 50 mm sadu ööpäevas, mis tulvavihmana tekitab sillutatud linnakeskkonnas lokaalseid üleujutusi, kauem kuivavaid lompe. Üle 50 mm tulvavihma, mille toob suvine ilmafront, esineb hinnanguliselt kord kümnendis. Pigem on harvade sadude probleemiks pööd, mis tõstab oluliselt metsatulekahju riski. Samuti tekib põuastel aastatel veepuudust salvkaevudes.

> 10 mm sademetega päevade arv Valgas

Joonis 7. Üle 10 mm sademetega päevade arv Valgas. Allikas: Keskkonnaagentuur, 2025.

Lumikate on muutunud ajutisemaks, lühemaks ja ka õhemaks, mis tähendab, et heitliku talveilma ja lumikatte, jäätumise ning sulamisega tuleb arvestada nii linnakorralduses, teehoolduses kui ehituses. Normkliima kohaselt on Valgamaal jaanuaris ja veebruaris

lumikattega päevi umbes 25. detsembris ja märtsis on lumikate maas 19 päeval. Üldiselt püsikumikatte kestvus on oluliselt vähenenud ning 2020. aastate talvesid on iseloomustanud tugevad sulaperioodid, kuni isegi neljal korral talve jooksul sulab ka paksem lumi nõ musta maani. Lumetorme esineb küll harvem, aga ilmateenistus hoiatab sisuliselt iga lumesaju eest ning ka jäite oht on hoiatusena üleval läbi talve enamusel päevadest, mis sunnib ettevaatusele.

Joonis 8. Lumepäevade arv Valgas. Allikas: Keskkonnaagentuur, 2025.

Kliimarisikid Valga maakonnas ja vallas

Kõrgeid kliimarisike, millega kaasneb otsene oht inimestele või oluline majanduskahju, Valgamaal otseselt ei prognoosita.

Suurimaks kliimarisikiks tuleb pidada tormi-, lumesaju ja jäiteriski, mis võib põhjustada elektrikatkestusi. Samuti sagenevad suvised kuumalained kaasnevate terviseriskide ja põuaperioodid, mis tekitab probleeme maamajanduses.

Valga vallale ja selle elanikele oli kliimarisiki kogemuseks ja ühtlasi õppetunniks suur lumesadu koos jäitega 2023. aasta novembris-detsembris. Tegelikult on rikkeid SAIDI (elektrivõrgu riketest põhjustatud katkestuste keskmine kogukestus minutites tarbimiskoha kohta aastas) alusel olnud Valga maakonnas palju ja pikalt ning ületanud 2035. aasta eesmärki 90 min kõigil aastatel.

Tabel 4. Valga maakonna elektrivõrgu riketest põhjustatud katkestuste keskmine kestvus ja rikete arv (Elektrilevi OÜ, 2021-2024)

Väärtus	2021	2022	2023	2024
SAIDI rikkeline, min	280	138	1042	253
Rikete arv, tk	635	548	1033	616

Keskmiseks on hinnatud tormituule, külmalaine ja kuumalaine riski. Eeldatavalt sageneb lähitulevikus kuumalainete esinemine, samas kui pakaserisk väheneb. Alla -25°C pakasepäevi esineb Valgas üha harvemini – perioodil 1961–2020 on nende arv märkimisväärselt langenud. Ka tormisus sageneb, kuid üldiselt on Valgamaa ebatasase reljeefiga ja metsasem, mistõttu ka tuulekiirused madalamad. Valgas esineb tugevat tuult

puhanguliselt üle 15 m/s umbes 15 päeval aastal, tormituuli puhangutega üle 25 m/s tõenäosusega kord paari aasta jooksul.

Tabel 5. Valgamaa kliimariskid ja nende hinnanguline muutus

Kliimarisk	Riskitase (kõrge, keskmine, madal)	Proгноос muutuse intensiivsuses (kasvab, püsib, alaneb)	Proгноositud sageduse muutus (kasvab, püsib, alaneb)	Riski avaldumine
Pakane, külmalaine				Nüüdiskliima
Kuumus, kuumalaine				Keskpikk
Tormituul				Nüüdiskliima
Hoogsadu, tulvad				Keskpikk
Põud				Nüüdiskliima
Metsa- ja maastikupõleng				Nüüdiskliima
Lumetorm				Nüüdiskliima
Nullilähedane temperatuuri kõikumine				Nüüdiskliima

Tabeli selgitused: punane - kõrge/suureneb; kollane – keskmine/püsib; roheline – madal/väheneb. Nüüdiskliima - 1-5 a, keskpikk tulevikukliima - 5-15 a, pikk - üle 15 a ettevaade tulevikukliimasse.

Madalaks on hinnatud hoogsaju-, põua-, maastikupõlengu, lumetormi ning nullilähedase temperatuuri kõikumise risk. Keskpiikas vaates suureneb hoogsajurisk ning nulli-ümberpäevade arv, samuti sageneb põud ja metsatulekahjude oht tõusval riskitasemel. Samuti on vähenenud lumikattega päevade arv – ligikaudu kuu võrra võrreldes varasemate kümnenditega.

Tormirisk

Ehkki tormituuled esinevad Valgamaal harva võib see hajaasustuses tuua kaasa tormimurdu, puude langemist elektriliinidele.

Üleujutusrisk

Üleujutusriskiga alasid ei ole Valgamaal kehtestatud, kuid võivad esineda tihedamal, sillutatud linnaalal lokaalsed üleujutused. Valgamaa asustuses võib tekkida tulvavihmade tõttu sademevee või kanalisatsiooni (avarilisteks) üleujutusi. Üleujutusi võib esineda Väikse-Emajõe, eriti suudmealadel, Ohne jõe lammialadel (läbib Tõrvat) ja Mustjõel. Kevadist kõrgvett esineb enamasti normist madalamal veetasemel, tingituna mitmetest sulaperioodidest. Üldjuhul jääb sügisene kõrgvesi poole-kolmandikuni kevadisest veetasemest.

Valgat läbiva Pedeli jõe ja selle paisjärvede üleujutusrisi kohta on tehtud ka täiendavaid uuringuid, et vältida reostuse sissekannet, kontrollida sissevoolu ja äravoolu ning maandada üleujutusriske ja sellest tingitud reostusohu (Kesk-Läänemere WSSP projekt). Samuti on üleujutused võimalikud Võrtsjärve kaldavööndis, seda sõltuvalt Võrtsjärve veetasemest. Operatiivset infot, ka üleujutuste kohta sisevetel, saab ilmateenistuse kodulehelt.

Kuumasaare risk

Maapiirkondi, nagu seda üldiselt on Valgamaa, kuumasaared ei ähvarda, kuigi tulevikukliimas on prognoositud kuumalainete sagenemist. Ka mõõduka RCP 4.5 stsenaariumi korral võib tõusta üle +27°C päevade arv tänaselt tasemelt kahekordseks. Kuumpäevade ja kuumalainete arvu kasv viib kuumaga seotud haigestumiste ja surmade sagenemisele. Perioodi 1996–2013 analüüs näitas äärmuslike temperatuuride mõju suremusele kriitiliselt temperatuurilt alates +27°C. Soojussaare efekt tekib lisaks linnadele ka väiksemates asulates, korterelamute piirkonnas ning kolhoosiaegsete garaaži-laudakomplekside juures.

Pinnaseerosiooni risk

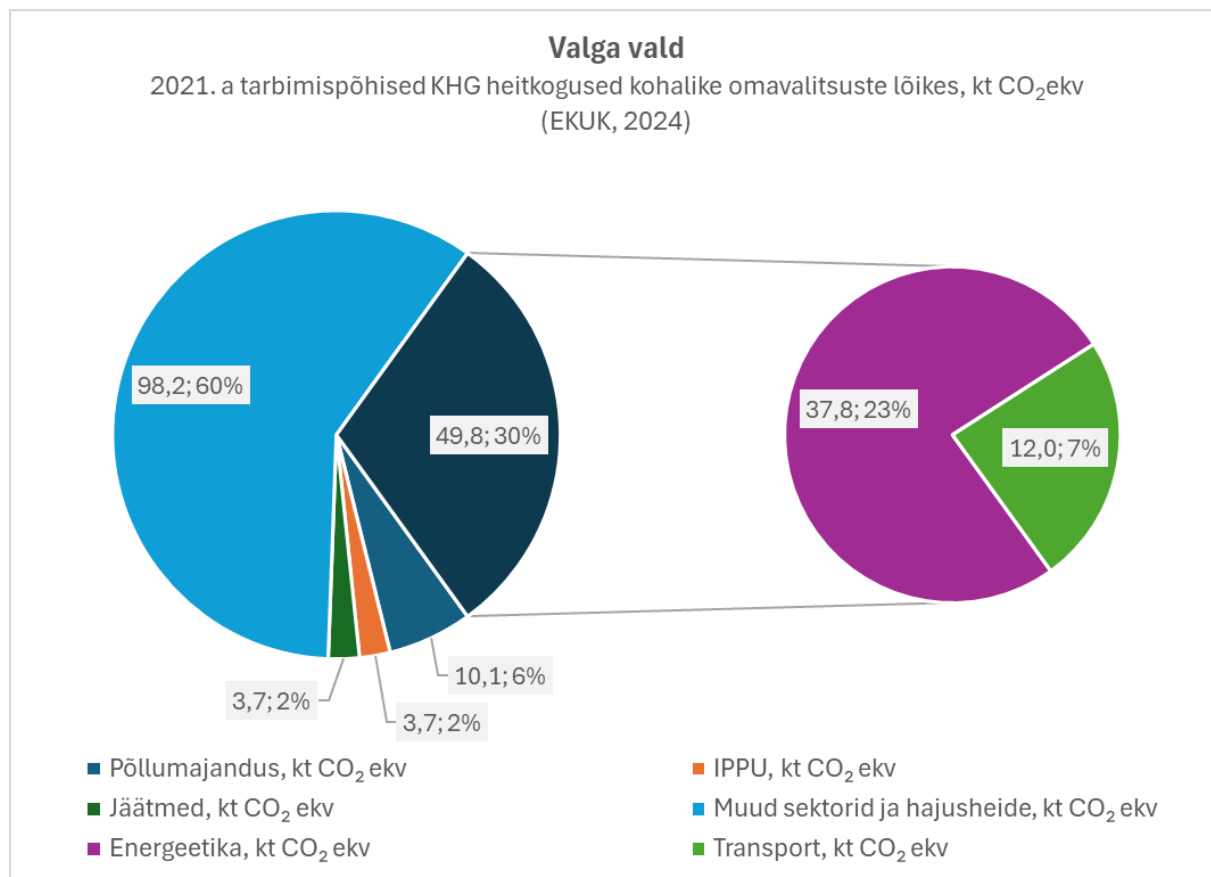
Valga maakonnas, eriti Otepää kõrgustikul järsumal nõlvadel võib esineda pinnaseerosiooni, kuid see ei põhjusta olulisi riske avalikkusele. Erosioonirisk võib avalduda nõlvadel ehitustööde läbiviimisel kui ei ole rakendatud maandamisvõtteid ega tehtud erosiooniriski hindamist.

Kriisivõimekus

Minuomavalitsus portaali andmetel on kriisiks valmisoleku teenustase Valga ja Otepää vallas 6. tasemel, Tõrvas 5. tasemel (10 palli süsteemis), mis kohaldub keskmise teenuskvaliteedina muuhulgas kliimariskidele.

Lisa 3. Valga valla heite- ja energiainventuuri kokkuvõte

Valga valla territooriumi heitest 30% moodustasid Eesti Keskkonnauuringute keskuse andmetel energeetika ja transpordi sektor koguheitena 49,8 kt CO₂e, sh transport 12,0 tuhat tonni ja energeetika 37,8 tuhat tonni.

Joonis 9. Valga valla heite jaotus sektorite vahel (2021)

Põllumajanduse heide oli 10,1 kt ning tööstusprotsessid ja toodete kasutamine 3,7 kt CO₂e ning jäätmed 3,7 kt CO₂e. Muud sektorid ja hajusheide 2021. aasta tulemuste järgi moodustasid 98,3 tuhat tonni CO₂e heidet – so 59% valla koguheitest ja vastava sektori heide on raporti järgi II kohal Eesti omavalitsustest Tallinna järel. Raporti koostaja sõnul on peamiseks põhjuseks heitelubade andmebaasist tulenev heide ja Ehitusregistrist tulenevad andmed. Valla koguheide oli 165,5 tuhat tonni ilma valdkonnata muud sektorid ja hajusheide 67,2 tuhat tonni. Valga muud sektorid ja hajusheide heide oli silmapaistvalt suur – viimane Eesti võrdluses tervikheitelt Tallinna järel teisel kohal ning elaniku kohta esimesel kohal. Eesti Keskkonnauuringute Keskuse eksperdi sõnul tulenes see alusandmebaaside andmetest - KOTKAS ehk keskkonnakaitselubade ja Ehitisregistri andmetest. Sealjuures oli ühe Tõrva valla elaniku heide 10,7 tonni elaniku kohta. Energeetika ja transpordisektori lõikes oli heide elaniku kohta 3,2 tonni aastas.

Elektrienergia – indikaatorite kokkuvõte (Elektrilevi OÜ andmed, 2021-2024):

Elektrienergia tarbimine võrgust on Valga valla on langenud 57,3 GWh-lt 2021. aastal 50,2 GWh-ni aastatel 2023 ja 2024. Vähenenud on nii koduklientide tarbimine (sh korteriühistud) kui ka juriidiliste isikute tarbimine, esimestel umbes 10% ja juriidilistel isikutel umbes 14%

Samal ajal on Elektrilevi võrku liitunud taastuvenergia võimsused kasvanud 4 korda – 2021. aastal oli liitumisvõimsust 5,9 MW ja 2024. aastal 24,5 MW. Taastuvelektri toodang võrku on kasvanud seitse korda, 4,8 GWh pealt kuni 34,4 GWh-ni, praktiliselt vaid juriidilistest isikutest tootjate arvelt. Liitunud kodukliente on ka üle 2 korra rohkem kui 2021. aastal, kuid nende mõju on olnud oluliselt väiksem. Koduklientide taastuvelektri liitumisvõimsus on kasvanud 0,27 MW-lt kuni 0,45 MW-ni. Paljudes tootmisüksustes tarbitakse elektrit ka tootmiskohas, kuid arvestades võrku müüdavat mahtu, katab toodetud taastuvenergia 2024. aastal 69% kogu maakonna tarbimisest. Näiteks 2021. aastal oli see vaid 8%.

Elektritarbimise arvestuslik heide maakonna tarbimise ja Eesti elektrisüsteemi tarbimispõhise eriheiteteguri järgi oli aastatel 2021-2023 vastavalt 31,1 kt CO₂, 31,8 kt CO₂ ja 28,5 ktCO₂ ning eriheitetegur vastavalt: 0,542 tCO₂/MWh, 0,602 tCO₂/MWh ja 0,569 tCO₂/MWh.

Soojus – indikaatorite kokkuvõte (Keskkonnaotsuste Infosüsteemi KOTKAS andmed, 2021-2023):

Soojusenergia toodang on langenud 2021-2023 10 GWh-ni võrra, 76 GWh-lt kuni 66 GWh-ni. Taastuvate kütuste osakaal on samal ajal kasvanud 83,4%-lt kuni 87,2%-ni. Kaugküttes on taastuva soojuse osakaal olnud kõrge, 90% lähedal. 2021. aastal oli taastuvenergia osakaal kaugküttes 89,5%, siis järgneval kahel aastal vastavalt 94,3% ja 93,5%. Kaugküttes on vähenenud põlevkiviõli kasutamine. Kaugküttesekotri heide on vähenenud 2 korda 1975 CO₂ tonnilt 918 ja 976 tonnini aastatel 2022 ja 2023.

Ka soojussektori koguheidet on vähenenud ning jõudnud 2,7 kt CO₂ aastal 2023, samas kui aastal 2021 oli soojussektori heide 3,9 ktCO₂. Enamik heidet on tulenenud põlevkiviõli kasutusest, 2021. aastal moodustas põlevkiviõli 88% heitest ja järgneval kahel aastal 77%. Ülejäänud heide on tulenenud vedeldatud naftagaasi ehk LPG kasutusest ning 3...4% heitest on tulenenud diislikütuse kasutamisest.

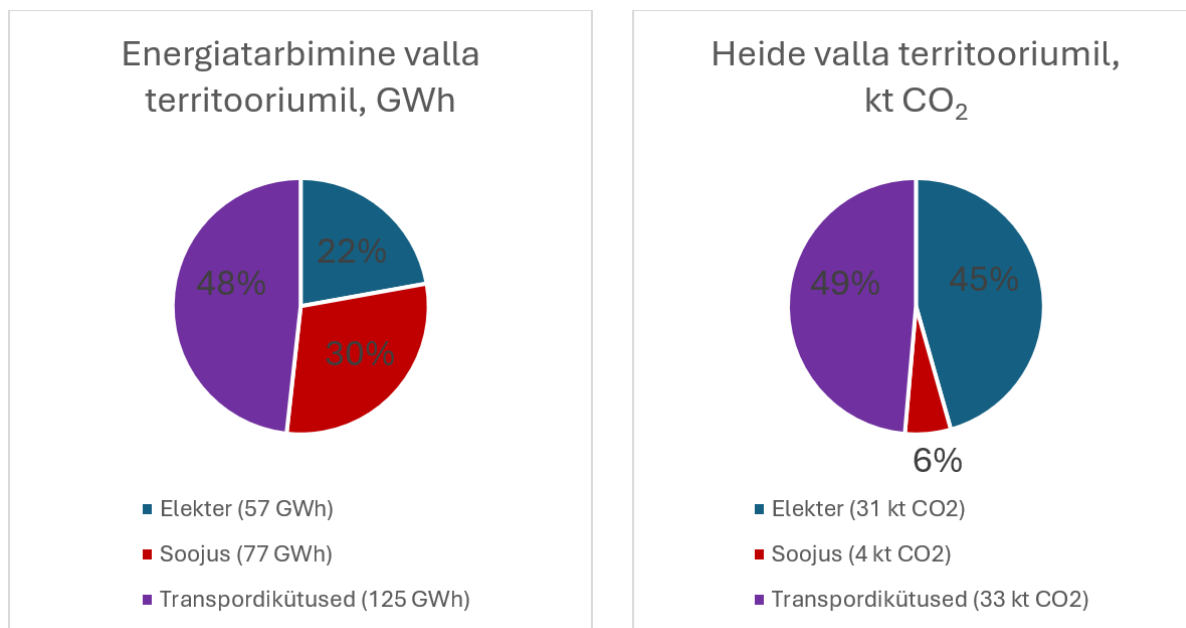
Transport – indikaatorite kokkuvõte (Eesti Maksu- ja Tolliameti andmed, 2021-2024):

Eesti Keskkonnaagentuuri aruande põhjal oli Valga valla transpordiheidet 12,0 kt CO₂e. Vaadates aastaid 2021-2024, on transpordikütuste (diisel ja bensiin) müük valla tanklates kasvanud 12,7 miljonilt liitrit aastal 2021 kuni 15,2 miljoni liitrini 2024. aastal. Sealjuures bensiini müük on jäänud praktiliselt samale tasemele aga ja diisli müük kasvanud 2,5 miljoni liitri võrra. Kütuse müügi põhine arvestuslik heide oleks seega kasvanud aastatel 2021-2024 umbes 6,7 kt CO₂e võrra, 33,1 tuhandelt tonnilt aastal 2021 kuni 33,9 tuhande tonnini aastal 2024.

Valga maakonnas oli 2024 aastal registreeritud 23715 sõidukit, mille keskmine vanus oli 16,5 aastat ja ligi 30% sõidukitest olid uuemad kui 10a. Kõikidest sõidukitest 79 tk olid elektri sõidukid. Kategooriate M1, M1g, N1 ja N1G (sõidua autod ning kaubikud, furgoonid, pikapid) sõidukeid oli kokku 16780 tk ja nende keskmine vanus oli 16,3 aastat ning 26% uuemad kui 10 aastat. Sealhulgas jagunesid autode kütuste alusel järgmiselt 10508 diiselsõidukit, 6146 bensiinimootoriga sõidukit, 65 elektrisõidukit ja 61 gaaskütustel sõidukit.

Elektri, soojuste ja transpordisektori heide ja energiakasutus 2021

Energia tarbimise ja müügi (transpordikütused) andmete põhisel moodustab soojus energiatarbimisest suurima osakaalu.

Joonis 10. Valga valla energia tarbimine ja heide elektri, soojuste ja transpordi sektorite väljavõttena

Võrreldes samade sektorite heidet on näha, et transpordikütused ja elektermoodustavad enamiku heidest ning samal ajal soojusmajanduse sektori heide on 6%, mis tähendab, et soojussektoris on kasutusel peamiselt taastuvad kütused.

Eelnevates joonistes esitatud sektorite eriheitetegureid saab kasutada ka tulevikus esialgsete arvutuste tegemisel, et hinnata võimalikke heite vähendamise mõjusid – näiteks kui palju võiks maakonna hoonete renoveerimine või taastuvenergia tootmisüksuste rajamine koos elektri omatarbega vähendada kasvuhoonegaaside heidet. Sektoripõhised eriheitetegurid on järgmised: Elektri tarbimine – 0,542 t CO₂/MWh, soojuste tootmine – 0,052 t CO₂/MWh ning transpordikütuste tarbimine (tanklates müügi põhimõttel) – 0,266 t CO₂e/MWh. Seega tuleb ühe tonni heite vähendamiseks tarbimist vähendada või asendada taastuvaga: elektrisektoris – 1,8 MWh, soojussektoris – 19,4 MWh ja transpordisektoris 3,8 MWh. Lisas esitatud tabelis on esitatud maakonna inventuuris kasutatavad eriheitetegurid, mida saab kasutada sarnaste heite vähendamise ülesannete-hindamise läbiviimiseks.

Lisa

Tabel 6. Baasaasta eriheitetegurite loend

Liik	Energiakandjad	Eriheitetegur	Ühik	Märkus	Heite vähendamine 1 tonn, MWh
Elekter	Elekter (tarbimine)	0,542	tCO ₂ /MWh	Elering AS (2021) ¹	1,8
Elekter	Elekter (segajääk)	0,616	tCO ₂ /MWh	Elering AS (2021) ¹	1,6
Kütused	Maagaas	0,202	tCO ₂ e/MWh	CoM ² , KKM määrus ³	5,0
Kütused	Vedelgaas	0,227	tCO ₂ e/MWh	CoM ² , KKM määrus ³	4,4
Kütused	Raske kütteõli	0,278	tCO ₂ /MWh	KKM määrus ³	3,6
Kütused	Kerge kütteõli	0,259	tCO ₂ /MWh	KKM määrus ³	3,9
Kütused	Diisel	0,268	tCO ₂ e/MWh	CoM ²	3,7
Kütused	Mootoribensiin	0,250	tCO ₂ e/MWh	CoM ²	4,0
Kütused	Põlevkiviõli	0,278	tCO ₂ /MWh	KKM määrus ³	3,6
Kütused	Turvas	0,383	tCO ₂ e/MWh	CoM ²	2,6
Taastuvad kütused	Taastuvenergia sh puit ja puitne biomass, tuule- ja hüdroenergia, PV elekter, biomootoribensiin, biodiisel	0,0	tCO ₂ e/MWh	CoM ²	-
Kaugküte	Otepää - Keeni	0,000	tCO ₂ /MWh	KOTKAS (2022) ⁴	-
Kaugküte	Otepää - Otepää I	0,000	tCO ₂ /MWh	KOTKAS (2022) ⁴	-
Kaugküte	Otepää - Otepää II&IV	0,000	tCO ₂ /MWh	KOTKAS (2021) ⁴	-
Kaugküte	Otepää - Sangaste	0,000	tCO ₂ /MWh	KOTKAS (2021) ⁴	-
Kaugküte	Otepää - piirkondade keskmine	0,000	tCO ₂ /MWh	KOTKAS (2021) ⁴	-
Kaugküte	Tõrva - Helme	0,000	tCO ₂ /MWh	KOTKAS (2023) ⁴	-
Kaugküte	Tõrva - Tõrva	0,008	tCO ₂ /MWh	KOTKAS (2021) ⁴	123,5
Kaugküte	Tõrva - piirkondade keskmine	0,008	tCO ₂ /MWh	KOTKAS (2021) ⁴	123,5
Kaugküte	Valga - Valga	0,034	tCO ₂ /MWh	KOTKAS (2021) ⁴	29,6
Kaugküte	Valga - piirkondade keskmine	0,034	tCO ₂ /MWh	KOTKAS (2021) ⁴	29,6
Kaugküte	Valga maakond - piirkondade keskmine	0,031	tCO ₂ /MWh	KOTKAS (2021) ⁴	32,0

¹Eesti 2017a. Segajääk (töendamata päritoluga elektrienergia) ning segajäägi arvutusmetoodika²CoM (Linnapeade Pakt) Default Emission Factors for the Member States of the European Union - dataset version 2017³Keskkonnaministri määruse nr 86 lisa 2⁴Keskkonnaotsuste infosüsteem KOTKAS

Elektri ja kaugkütte heitetegurid varieeruvad aastate lõikes, muutuvate eriheitetegurite väärtused 2023 aasta seisuga ja 1 tonni heite vähendamise energiakogus on toodud järgmise skeemi alusel - Energiakandja | Eriheitetegur (tCO₂e/MWh) | Heite vähendamine 1 tonn, MWh:

Elekter (tarbimine) | 0,569 | 1,8; **Elekter (segajääk)** | 0,465 | 2,2; **Otepää - Keeni** | 0 | -; **Otepää - Otepää I** | 0 | -; **Otepää - Otepää II&IV** | 0 | -; **Otepää - Sangaste** | 0 | -; **Otepää - piirkondade keskmine** | 0 | -; **Tõrva - Helme** | 0 | -; **Tõrva - Tõrva** | 0,239 | 4,2; **Tõrva - piirkondade keskmine** | 0,177 | 5,6; **Valga - Valga** | 0,02 | 49,8; **Valga - piirkondade keskmine** | 0,02 | 49,8; **Valga maakond - piirkondade keskmine** | 0,029 | 34,4.

Lisa 4. Valga valla heite- ja energiainventuur ning indikaatorite koondtabel

ID	Valdkond	Baas	Baasi aasta	Ühik
EN	Energeetika	37764	2021	tCO ₂ e
TR	Transport	11998	2021	tCO ₂ e
PÕ	Põllumajandus	10098	2021	tCO ₂ e
TÕ	Tööstusprot.ja toodete kasut.	3660	2021	tCO ₂ e
JÄ	Jäätmed, kt CO ₂	3701	2021	tCO ₂ e
MH	Muud sektorid ja hajusheide	98246	2021	tCO ₂ e
Σ	KOKKU	165466	2021	tCO ₂ e
ΣEN+TR	sh energeetika ja transport	49761	2021	tCO ₂ e
Sealhulgas KOV				
K-ÜT	Ühistransport	152	2024	tCO ₂ e
K-TV	Tänavavalgus	301	2024	tCO ₂ e
KHO	Hooned	592	2021	tCO ₂ e
K-ET	Munitsipaalettevõtted	888	2021	tCO ₂ e
K-SÕ	KOV sõidukid	342	2024	tCO ₂ e
ΣKOV	KOV KOKKU	2275	-	tCO ₂ e
Indikaatorid (territoorium) - Valga vald				
ID	Indikaatorid	Baas	Baasi aasta	Ühik
EN	1. Elektri tarbimise heide - kokku (arvestuslik)	31077	2021	tCO ₂
EN	1.1. sh elektri tarbimise heide - koduklient (arvest.)	11398	2021	tCO ₂
EN	1.2. Elektri tarbimine - kokku	57335	2021	MWh
EN	1.2.1. sh elektri tarbimine - koduklient	21028	2021	MWh
EN	1.3. Taastuvelektri toodang võrku - kokku	4805	2021	MWh
EN	1.3.1. sh Taastuvelektri toodang võrku - koduklient	191	2021	MWh
EN	1.4. Taastuvelektri tootjaid - kokku	154	2021	tk
EN	1.4.1. sh Taastuvelektri tootjaid - koduklient	26	2021	tk
EN	1.5. Taastuvelektri võimsused - kokku	5944	2021	kW
EN	1.5.1. sh Taastuvelektri võimsused - koduklient	272	2021	kW
EN	2. Soojuse heide (KOTKAS arvestus)	3944	2021	tCO ₂
EN	2.1. sh kaugkütte heide(KOTKAS arvestus)	1933	2021	tCO ₂
EN	2.2. Soojuse toodang	76523	2021	MWh
EN	2.2.1. sh taastuva soojuse toodang	63818	2021	MWh
EN	2.2.2. Taastuva osakaal	83,4%	2021	%
EN	2.3. Kaugkütte soojuse toodang	57436	2021	MWh
EN	2.3.1 sh taastuva KK soojuse toodang	51417	2021	MWh
EN	2.3.2. Taastuva osakaal	89,5%	2021	%

EN	2.3.3. sh kaugkütte müük	57123	2021	MWh
EN	2.3.4. Keskmine eriheitetegur (müüdnud soojus)	0,0338	2021	tCO ₂ /MWh
TR	3. Transpordikütuste müügi põhine heide (arvestuslik)	33130	2021	tCO₂e
TR	3.1. sh Transpordikütuste müügi põhine heide - diisel	29003	2021	tCO ₂ e
TR	3.2. Transpordikütuste müügi põhine energia	124730	2021	MWh
TR	3.2.1. sh Transpordikütuste müügi põhine energia	108222	2021	MWh
TR	3.3. Transpordikütuste müük - bensiin	1855	2021	tuhat liitrit
TR	3.3.1. Transpordikütuste müük - Diisel	10822	2021	tuhat liitrit
TR	3.4. Autopark kokku	-	-	tk
TR	3.4.1. Keskmine vanus	-	-	a
TR	3.4.2.sh uuemad kui 10 a	-	-	%
TR	3.4.3. Elekter	-	-	tk
TR	3.5. Kat M1, M1g, N1, N1G sõidukid	-	-	tk
TR	3.5.1. Keskmine vanus	-	-	a
TR	3.5.2. sh uuemad kui 10 a	-	-	%
TR	3.5.3. Diisel	-	-	tk
TR	3.5.4. Bensiin	-	-	tk
TR	3.5.5. Elekter	-	-	tk
TR	3.5.6. Gaas	-	-	tk
JÄ	4.Olme- ja pakendijäätmete liigiti kogumise osakaal	49%	2023	%
JÄ	4.1.Jäätmete liigiti teke (alamgr 15 01 ja 20 ilma 20 03 01 ja 20 03 98)	3090	2023	tonn
JÄ	4.2 Jäätmete koguteke (alamgr.15 01, 20)	6277	2023	tonn
HO	5.1. Hoonete arv kokku	17022	2024	tk
HO	5.2. sh elamute arv	4241	2024	tk
HO	5.3. sh üksikelamud	3311	2024	tk
HO	5.4. sh korterelamud	348	2024	tk
HO	5.1.1. Kõikidest hoonetest EM olemas (tk järgi)	1,1%	2024	%
HO	5.2.1. sh elamutest EM olemas (tk järgi)	3,3%	2024	%
HO	5.3.1. sh üksikelamutest EM olemas (tk järgi)	2,1%	2024	%
HO	5.4.1. sh korterelamutest EM olemas (tk järgi)	18,4%	2024	%
HO	5.1.2. Kõikidest hoonetest min C. klass (tk järgi)	0,5%	2024	%
HO	5.2.2. sh elamutest min C. klass (tk järgi)	1,4%	2024	%
HO	5.3.2. sh üksikelamutest min C. klass (tk järgi)	1,4%	2024	%
HO	5.4.2. sh korterelamutest min C. klass (tk järgi)	2,6%	2024	%
Indikaatorid (KOV) - Valga vald				
ID	Indikaatorid	Baas	Baasi aasta	Ühik
K-s€	Küte ja soojusenergia rahaline kulu	418	2024	tuhat €
K-e€	Elektri rahaline kulu	393	2024	tuhat €
K-HO	Energiamärgise kohustusega hoonete koguarv	49	2023	tk

K-HO	Vähemalt C-klassiga hooned	9	2023	tk
K-HO	C-klassi EM-ga hoonete osakaal	18,4%	2023	%
K-ÜT	ÜTK ühistranspordi heide	-	-	tCO₂ e
K-ÜT	ÜTK heide ühe liinikilomeetri kohta	-	-	kgCO ₂ e/Lkm
K-ÜT	ÜTK heide ühe reisija kohta	-	-	kgCO ₂ e/in
K-ÜT	ÜTK ühistranspordi kütuse kulu (arvestuslik)	-	-	liitrit
K-ÜT	ÜTK ühistranspordi energiakulu	-	-	MWh
K-ÜT	KOV korraldatud ühistranspordi heide	152	2024	tCO₂ e
K-ÜT	KOV korraldatud ÜT heide ühe liinikilomeetri kohta	0,77	2024	kgCO ₂ e/Lkm
K-ÜT	KOV korraldatud ÜT heide ühe reisija kohta	1,13	2024	kgCO ₂ e/in
K-ÜT	KOV korraldatud ühistranspordi kütuse kulu (arvestuslik)	56763	2024	liitrit
K-ÜT	KOV korraldatud ühistranspordi energiakulu	568	2024	MWh
K-HO	KOV hooned - koguheide	592	2021	tCO₂e
K-HO	KOV hooned - elektri tarbimine	-	-	MWh
K-HO	KOV hooned - elektri tarbimine (maha arvatav*)	-	-	MWh
K-HO	KOV hooned - elektri tarbimine (heide arvutuse alus)	-	-	MWh
K-HO	KOV hooned - elektri heide	-	-	tCO₂e
K-HO	KOV hooned - Soojus	8096	2021	MWh
K-HO	KOV hooned - Soojuse heide	592	2021	tCO ₂ /MWh
K-TV	Tänavavalgus - elektri tarbimine	430	2024	MWh
K-TV	Tänavavalgus - elektri tarbimine (maha arvatav*)	0	2024	MWh
K-TV	Tänavavalgus - elektri tarbimine (heide arvutuse alus)	430	2024	MWh
K-TV	Tänavavalgus - heide	301	2024	tCO₂e
K-TV	Tänavavalgus - valguspunktide arv	3573	2024	tk
K-TV	Tänavavalgus - rek. valguspunktide arv	3573	2024	tk
K-TV	Tänavavalgus - rek. energiasäästlike algustite osakaal	100%	2024	%
K-TV	Energiatarve aastas ühe vp kohta, kWh*a/vp:	120	2024	kWh*a/vp:
K-SÕ	Sõidukid Energia	864	2024	MWh
K-SÕ	Sõidukid Heide	342	2024	tCO₂/MWh
K-ET	Ettevõtted Soojus	120	2024	MWh
K-ET	Ettevõtted soojuse heide	6	2021	tCO₂/MWh
K-ET	Ettevõtted elekter	1358	2024	MWh
K-ET	elektri tarbimine (maha arvatav*)	0	2024	MWh
K-ET	elektri tarbimine (heide arvutuse alus)	1358	2024	MWh
K-ET	Ettevõtted elektri heide	951	2024	tCO ₂ /MWh

Valga valla heite- ja energiainventuuri ning indikaatorite koondtabeli andmeallikad ja kirjeldused

Rida	Märkus	Allikas
Heite inventuur (2021, tarb, EKUK)		
Energeetika, transport, põllumajandus, Tööstusprotsessid ja toodete kasutamine ehk IPPU, jäätmed, Muud sektorid ja hajusheide		2021. a tarbimispõhised KHG heitkogused kohalike omavalitsuste lõikes (EKUK, 2024)
sh KOV		
Ühistransport, tänavavalgus, hooned, munitsipaalettevõtted, KOV sõidukid	Ühistranspordi keskuse korraldatud transspordi andmed ja Valga linnaliinid	KOV andmete summa, vt sisendandmed allpool
Indikaatorid (territoorium)		
1. Elektri tarbimise heide - Kokku (arvestuslik) 1.1 sh elektri tarbimise heide - Koduklient (arvest.)	Seni kuni pole teada rohesertifikaadiga elektri mahtusid arvestatakse eesti keskmise elektritarbimise eriheiteteguri järgi. Kui on teada, siis rohesertifikaadiga elekter 0 ja ülejäänud segajäägi järgi	Elering AS "Segajääk ja metoodika" iga-aastane aruanne (1) Tarbimise emissioonitegur, gCO ₂ /kWh; 2) Segajäägi emissioonitegur, gCO ₂ /kW)
1.2. Elektri tarbimine - Kokku 1.2.1. sh elektri tarbimine - Koduklient 1.3. Taastuvelektri toodang võrku - Kokku 1.3.1. sh Taastuvelektri toodang võrku - Koduklient 1.4. Taastuvelektri tootjaid - Kokku 1.4.1. sh Taastuvelektri tootjaid - Koduklient 1.5. Taastuvelektri võimsused - Kokku 1.5.1. sh Taastuvelektri võimsused - Koduklient		Päring Elektrilevi OÜ-lt (2021-2024)
2. Soojuse heide (KAUR, arvestus) 2.1. sh kaugkütte heide (KAUR, arvestus) 2.2. Soojuse toodang 2.2.1. sh taastuva soojuse toodang 2.2.2. Taastuva osakaal 2.3. Kaugkütte soojuse toodang 2.3.1 sh taastuva KK soojuse toodang 2.3.2. Taastuva osakaal 2.3.3. sh kaugkütte müük 2.3.4. Keskmise eriheitetegur (müüdud soojus)	2.3.4. Müüdud soojus kohta eriheitetegur, arvutamaks hoonete/protsesside energiatõhususe tõstmisel tagasi saavutatud heite vähendamist	KOTKAS andmebaasi väljavõte (päring) 2021-2023, Keskkonnaagentuur
3. Transpordikütuste müügi põhine heide (arvestuslik) 3.1. sh Transpordikütuste müügi põhine heide - diisel 3.2. Transpordikütuste müügi põhine energia 3.2.1. sh Transpordikütuste müügi põhine energia		Eriheitetegurid: 0,250 tCO ₂ e/MWh bensiinil ja 0,268 tCO ₂ e/MWh diisli (Linnapeade Pakti standardsed eriheitetegurid, IPCC järgi)
3.4. Autopark kokku 3.4.1. Keskmise vanus 3.4.2. sh uuemad kui 10 a 3.4.3. Elekter 3.5. Kat M1, M1g, N1, N1G sõidukid 3.5.1. Keskmise vanus 3.5.2. sh uuemad kui 10 a		Transpordiameti statistika portaali (avalik)

Rida	Märkus	Allikas
3.5.3. Diisel 3.5.4. Bensiin 3.5.5. Elekter 3.5.6. Gaas		
4.Olme- ja pakendijäätmete liigiti kogumise osakaal	Jäätmete liigiti teke (alamgr 15 01 ja 20 ilma 20 03 01 ja 20 03 98) jagatuna Jäätmete koguteke (alamgr.15 01, 20)	
4.1.Jäätmete liigiti teke (alamgr 15 01 ja 20 ilma 20 03 01 ja 20 03 98)	Jäätmete liigiti teke (alamgr 15 01 ja 20 ilma 20 03 01 ja 20 03 98)	
4.2 Jäätmete koguteke (alamgr.15 01, 20)	Jäätmete koguteke (alamgr.15 01, 20)	
5.1. Hoonete arv kokku 5.2. sh elamute arv 5.3. sh üksikelamud 5.4. sh korterelamud 5.1.1. Kõikidest hoonetest EM olemas (tk järgi) 5.2.1. sh elamutest EM olemas (tk järgi) 5.3.1. sh üksikelamutest EM olemas (tk järgi) 5.4.1. sh korterelamutest EM olemas (tk järgi) 5.1.2. Kõikidest hoonetest min C. klass (tk järgi) 5.2.2. sh elamutest min C. klass (tk järgi) 5.3.2. sh üksikelamutest min C. klass (tk järgi) 5.4.2. sh korterelamutest min C. klass (tk järgi)	Statistikas ei käsitleta rajatisi, loetletud kõik hooned, mis on EHRis staatusega "olemas".	EHR hoonete energiamärgiste statistika EHR Infoportaali ehitiste koondvaates (seisuga 28.02.2025)
Indikaatorid (KOV)		
ÜTK ühistranspordi heide ÜTK heide ühe liinikilomeetri kohta ÜTK heide ühe reisija kohta ÜTK ühistranspordi kütuse kulu (arvestuslik) ÜTK ühistranspordi energiakulu	Kütuse ja määrdeainete kulu, millest hinnatud 90% kütusekuluks, kütuste keskmine hind vastavalt aastal, kütuste eriheitetegurid	ÜTK andmed
KOV korraldatud ühistranspordi heide KOV korraldatud ÜT heide ühe liinikilomeetri kohta KOV korraldatud ÜT heide ühe reisija kohta KOV korraldatud ühistranspordi kütuse kulu (arvestuslik) KOV korraldatud ühistranspordi energiakulu KOV hooned - koguheide KOV hooned - elektri tarbimine KOV hooned - elektri tarbimine (maha arvatav*) KOV hooned - elektri tarbimine (heite arvutuse alus) KOV hooned - elektri heide KOV hooned - Soojus KOV hooned - Soojuse heide Tänavavalgus - elektri tarbimine Tänavavalgus - elektri tarbimine (maha arvatav*) Tänavavalgus - elektri tarbimine (heite arvutuse alus) Tänavavalgus - heide Tänavavalgus - valguspunktide arv		KOVide andmed, täpsemalt lisas olevas Exceli failis

Rida	Märkus	Allikas
Tänavavalgus - rek. valguspunktide arv Tänavavalgus - rek. Energiasäästlike algustite osakaal Energiatarve aastas ühe vp kohta, kWh*a/vp: Sõidukid Energia Sõidukid Heide Ettevõtted Soojus Ettevõtted soojuse heide Ettevõtted elekter elektri tarbimine (maha arvatav*) elektri tarbimine (heide arvutuse alus) Ettevõtted elektri heide		

Lisa 5. Mõisted

Biomajandus – taastuva biomassi tootmine ja muutmine peamiselt toiduks, söödaks, biotoodeteks ning bioenergiaks. Biomajandus hõlmab põllumajandust, metsandust, kalandust, vesiviljelust, toidu-, kiu- ja paberitööstust ning osaliselt keemia-, biotehnoloogia- ja energiatööstust.

Elutähtis teenus – teenus, millel on ülekaalukas mõju ühiskonna toimimisele ja mille katkemine ohustab vahetult inimeste elu või tervist või teise elutähtsa teenuse või üldhuviteenuse toimimist. Elutähtsat teenust käsitatakse tervikuna koos selle toimimiseks vältimatult vajaliku ehitise, seadme, personali, varu ja muu sellisega.

Hädaolukord – sündmus või sündmuste ahel või elutähtsa teenuse katkestus, mis ohustab paljude inimeste elu või tervist, põhjustab suure varalise kahju, suure keskkonnakahju või tõsiseid ja ulatuslikke häireid elutähtsa teenuse toimepidevuses ning mille lahendamiseks on vajalik mitme asutuse või nende kaasatud isikute kiire kooskõlastatud tegevus, rakendada tavapärasest erinevat juhtimiskorraldust ning kaasata tavapärasest oluliselt rohkem isikuid ja vahendeid.

Kasvuhoonegaasid (KHG) – gaasid, mis atmosfääri koosseisus takistavad Maalt lähtuva soojuskiirguse hajumist maailmaruumi, põhjustades seeläbi kliima soojenemist. Peamine kasvuhoonegaas Eestis on süsihappegaas e. süsinikdioksiid (CO_2), sellele järgnevad metaan (CH_4) ja dilaammastikoksiid (N_2O) ja fluoreeritud gaasid. Kasvuhoonegaaside emissiooni väljendatakse süsinikdioksiidi ekvivalendina (tCO_2e).

Kasvuhoonegaaside sidumine – KHG looduslik või tehnoloogiline eemaldamine atmosfäärist või heidet põhjustavate tegevuste käigus eralduvate kasvuhoonegaaside püsiv eemaldamine enne atmosfääri sattumist.

Kliimakindlus – valmisolek, vastupanu- ja reageerimisvõime võimalikele lühi- ja pikaajalistele kliimamõjudele ning võime nende mõjudega kohaneda viisil, mis on kooskõlas kliimaneutraalsuse eesmärgiga ning energiatõhususe suurendamise põhimõttega.

Kliimamuutustega kohanemine – kliimamuutustest põhjustatud riskide maandamine ja tegevusraamistik, et suurendada nii ühiskonna kui ökosüsteemide valmisolekut ja vastupanuvõimet kliimamuutustele.

Kliimamuutuste leevendamine – tegevused, mille eesmärk on inimtekkelise kliimamõju vähendamine peamiselt süsihappegaasi emissiooni vähendamise ja selle sidumise soodustamise/suurendamise kaudu.

Kliimaneutraalsus (süsinikuneutraalsus) – kasvuhoonegaaside heite ja sidumise vaheline tasakaal, mille tulemusena kasvuhoonegaaside heide ei ületa sidumist.

Ringmajandus – majandusmudel, mis seab esikohale ressursside jätkusuutliku kasutamise ning mille eesmärk on siduda majanduskasv lahti taastumatu toorme kasutamisest. Ringmajanduse eesmärk on neutraliseerida majanduse negatiivsed välismõjud keskkonnale.

Roheala – loodusliku või inimtekkelise päritoluga taimkattega ala linnas, sh looduslikud alad, parkmetsad; pargid; haljakud (väiksemad haljasalad, nt tänavaäärsed haljasribad, haljastatud ristmikualad), aiad; ettevõtete, liiklussoonte ja infrastruktuuriobjektide ümber paiknevad puhervööndid; jäätmaad jt taimkattega alad.

Siirutaja – haigustekitajate ülekandja taimedele, loomadele ja inimestele (nt bakterid, viirused, lutikalised, puugid, kirbud, verd imevad kahetiivalised jt).

Taastuenergia – energia mittefossiilsetest allikatest, s.o tuule-, päikese-, laine-, hüdro- ja hoovuste energia, maasoojus, bioenergia, prügila- ja reoveepuhastigaasid.

Võõrliigid – liigid, mis esinevad väljaspool oma looduslikku levilat. Sinna on nad sattunud inimese tahtliku või tahtmatu tegevuse tulemusel. Invasiivne võõrliik ohustab teisi liike, muudab elupaiku ja looduslikku tasakaalu.

Lisa 6. Lühendid

IPPU – tööstuslikud protsessid ja toodete kasutamine

KHG - kasvuhoonegaasid

KIK – Keskkonna Investeeringute Keskus

KEKK – Kliima- ja energiakava

KOV – Kohalik omavalitsus

EL – Euroopa Liit

ÜP – Üldplaneering

LULUCF – Maakasutus, maakasutuse muutus ja metsandus sektoris KHG heite sidumine

kt – kilotonn ehk tuhat tonni

Kasutatud alusdokumendid, arengudokumendid, materjalid

- Kliimapoliitika põhialused aastani 2050
- Energiamajanduse arengukava aastani 2030 (ENMAK)
- Eesti riiklik energia- ja kliimakava aastani 2030 (REKK 2030)
- Kliimamuutustega kohanemise arengukava aastani 2030
- Transpordi ja liikuvuse arengukava 2021–2035
- Valga maakonna arengustrateegia 2035+
- Valga maakonnaplaneering 2030+
- Valgamaa omavalitsuste ühine jäätmekava 2025-2030 (kavand)
- Valgamaa omavalitsuste ühine jäätmekava aastateks 2017 – 2025
- Valga valla arengukava aastani 2035+
- Valga valla eelarvestrateegia 2025-2030
- KIK energia- ja kliimateemade analüüsimise juhised
- KIK lisa_1_naitajad_ja_aruandluse_tabel
- Valga Vallavalitsuse poolt täidetud KIK-I tabelid.